

Sanna Ala-Kortesmaa

”Menisiköhän avain kynnestä läpi, jos painaisi oikein lujaa, Risto mielti, ja painoi. Ei se mene.”

Miehen maskuliinisuus ja väkivalta
Reidar Palmgrenin romaanissa *Jalat edellä*

Suomen kirjallisuuden sivuainetutkielma
Tampereen yliopisto, lokakuu 2005

Tampereen yliopisto
Taideaineiden laitos

ALA-KORTESMAA, Sanna: ”*Menisiköhän avain kynnestä läpi, jos painaisi oikein
lujaa, Risto mietti, ja painoi. Ei se mene.*”

Miehen maskuliinisuus ja väkivalta Reidar Palmgrenin
romaanissa *Jalat edellä*

Sivuainetutkielma, 61 s.

Suomen kirjallisuus

Lokakuu 2005

Tutkielmassa tarkastellaan miehen maskuliinisuutta ja väkivaltaa Reidar Palmgrenin romaanissa *Jalat edellä* (2001). Kyseistä teosta analysoidaan siinä ilmenevien maskuliinisuuden ja väkivallan muotojen suhteen kriittisen tekstintutkimuksen metodilla maskuliinisuuden tutkimuksen tarjoamassa teoreettisessa viitekehysessä. Tarkastelun kohteena on erityisesti maskuliinisuuden ja väkivallan limittäinen ja päällekkäinen suhde. Lisäksi tutkielmassa käsitellään teoksessa esiintyvän väkivallan yhteyttä suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavaan laajempaan väkivaltadiskurssiin.

Länsimaisessa yhteiskunnassa tällä hetkellä vallalla olevat tehokkuutta ja materialistisuutta korostavat arvot ja maskuliinisuutta määrittävät perinteiset kriteerit asettavat melkoisia vaatimuksia molemmille sukupuolille, vaikka tämä tutkielma keskittyykin miehiin. Miehen rooli on muuttunut, rooleja on tullut enemmän – toisaalta on osattava olla perinteisen mallin mukaisesti menestyvä, rationaalinen, vahva ja seksuaalisesti aktiivinen, toisaalta moderni malli taas vaatii mieheltä edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi esimerkiksi kykyä osoittaa tunteensa ja osallistua kodin- ja lastenhoitoon. Bisneselämä luo kilpailutilanteita, joista voittajina selviävät aggressiivisimmat, älykkäimmät ja nopeimmat yksilöt. Vaatimusten luomat paineet ja ristiriidat voivat pahimmillaan purkautua erilaisina väkivallan muotoina.

Palmgrenin teoksessa päähenkilö Risto Jokinen tempoilee aggressiivisuutensa, alemmuudentunteensa, pelkojensa ja rakkautensa kanssa ympärillään olevassa ihmissuhteiden verkossa. Oma maskuliinisuus on todistettava yhä uudelleen, eri tavoin eri ihmisille, muuten käsitys omasta miehisyydestä voi joutua kyseenalaistetuksi. Homososiaalisuuden erottaminen homoseksuaalisuudesta on Jokiselle haaste, jota hänen on vaikea kohdata. Analyysin tulokset osoittavat, kuinka moninainen käsite maskuliinisuus on ja kuinka erilaisia rooleja sen puitteissa on mahdollista omaksua. Väkivalta ei automaattisesti kuulu maskuliinisuuteen, mutta Risto Jokisen elämässä se on yksi tärkeä maskuliinisuutta määrittävä tekijä.

Jalat edellä –teos on omalla tavallaan kantaa ottava puheenvuoro yhteiskunnassa käytävään miesten rooleja ja yleisesti väkivaltaa käsittelevään keskusteluun. Nostaessaan esiin väkivallan eri muotojen aiheuttamia epäkohtia sekä ristiriitaisia suhteita yhteiskunnan vaatimusten ja ihmisten yksilöllisten ominaisuuksien välillä teos edistää näiden aiheiden käsittelyä myös valtakirjien ulkopuolella. Samalla se näin toimiessaan osoittaa tosiksi kausaalisuhteet tekstin, diskursiivisten käytäntöjen ja yhteiskunnallisten toimintatapojen välillä.

Tutkielman avainsanoja: maskuliinisuus, väkivalta, hegemonia, homososiaalisuus, yhteiskunta

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Lähtökohtia	1
1.2 Tutkimustehtävä ja aineisto	3
2 Kriittinen tekstintutkimus	7
3 Maskuliinisuuden merkit	11
3.1 Hegemoninen maskuliinisuus	17
3.2 Miehen suhtautuminen naiseen	22
3.3 Homososiaaliset suhteet	25
4 Maskuliinisen väkivallan kasvot	28
4.1 Väkivallan muodot ja kohteet	28
4.2 Toiset miehet kilpailijoina	32
4.3 Nainen – hakattu ja rakastettu	37
4.4 Itseen kohdistuva väkivalta	40
4.5 Lapsi marginaalisena uhrina	39
5 Henkinen väkivalta	43
5.1 Valtataistelua parisuhteessa	43
5.2 Miesten välinen henkinen vallankäyttö	47
5.3 Vanhemman ja lapsen suhde	50
5.4 Itseen kohdistuva henkinen kiusaaminen	53
6 Lopuksi	55
Lähteet	59

1 Johdanto

1.1 Lähtökohtia

Maskuliinisuutta ja väkivaltaa on viime aikoina tutkittu Suomessa melko aktiivisesti. Tutkimusta on tehty useilla eri tieteenaloilla, esimerkiksi nais- ja miestutkimus, sosiologia, sosiaalipsykologia ja –antropologia, journalistiikka ja kirjallisuudentutkimus ovat olleet kiinnostuneita aiheesta. Kiinnostus maskuliinisuuden ja sen myötä myös väkivallan ja maskuliinisuuden suhteen tutkimiseen heräsi varsinaisesti vasta 1990-luvun alussa, sillä tätä ennen sukupuolisuutta ei pidetty erityisen kiinnostavana tutkimusalana. Maskuliinisuuden tutkimus ammentaa samoista lähtökohdista kuin hieman pidemmän perinteen Suomessa omaava feministinen tutkimus: tutkimuksen tavoitteena voi olla esimerkiksi pyrkimys ahdistavaksi koettujen roolirajojen rikkomiseen. Miestutkimukselle on kuitenkin tyypillistä maskuliinisuuden monimuotoisuuden korostaminen ja miesten erilaisten valta-asemien osoittaminen, vaikka miesten patriarkaalista valta-asemaa ei voida eikä halutaakaan unohtaa. (<http://www.uta.fi/~typena/mieshpr.html>.)

Ensimmäinen suomenkielinen artikkelikokoelma miestutkimuksen saralta, *Mieheyden tiellä: Maskuliinisuus ja kulttuuri*¹ julkaistiin 1990-luvun alkupuolella. Teos oli kattava kuvaus senhetkisestä maskuliinisuuden analyysistä, sekä maskuliinisuudentutkimuksen historiasta ja nykytilanteesta, vaikka suomalaisesta miehestä se ei paljastanutkaan juuri mitään. Teoksen artikkelien pohjalla oli Turussa pidetty maskuliinisuuden seminaari. (http://www.netn.fi/394/netn_394_kirjat5.html, ks. myös Ahokas 1993) Erityisesti 1990-luvun alussa julkaistiinkin Suomessa melko runsaasti eri tieteenalojen tuottamaa miestutkimukseen liittyvää materiaalia, kun aihepiirin tutkimus käynnistyi. Vuosikymmenen lopussa tieteellisen tutkimuksen

---

¹ AHOKAS PIRJO – LAHTI MATTI – SIHVONEN JUKKA (toim.) 1993 *Mieheyden tiellä: Maskuliinisuus ja kulttuuri*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 39, Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

teko hieman hiipui, mutta on uuden vuosituhannen alkupuolella saanut uutta vauhtia. Maskuliinisuuden tutkijat pitävät kuitenkin tärkeänä, että aihepiiriä tarkastelevien tutkijoiden järjestäytymistä aktiivisesti edistettäisiin ja tuettaisiin. Näin pyrittäisiin varmistamaan, että miestutkimukselle kehittyisi jatkuvuuden, kriittisyyden ja itsereflektion takaavaa perinnettä. (<http://www.uta.fi/laitokset/naistutkimus/miestutkimus/>.)

Tähän mennessä aihepiiristä on kirjoitettu Suomessa useita teoksia, tehty useita pro gradu -tutkimuksia² ja lisensiaatintutkimuksia. Esimerkiksi Markku Soikkeli on lähestynyt kirjallisuutta miestutkimuksen näkökulmasta³, ja hän on myös kirjoittanut miestutkimuksesta useita artikkeleja sekä tieteellisiin lehtiin että aikakauslehtiin. Hän kuitenkin peräänkuuluttaa aktiivisuutta, ettei suomalainen miestutkimus hiljentyisi lähtökuoppiinsa. Erityisesti ajankohtaisiin ilmiöihin tarttuvan maskuliinisuuden analyysi täydentäisi hänen mukaansa suomalaista tutkimusta. (Soikkeli 1998). Lisäksi miestutkimuksen tulisi osallistua yhteiskunnan feministiseen kritiikkiin ja edistää tasa-arvoa. Varottavana uhkatekijänä tässä kuitenkin on, että miesten tutkimuksesta saattaa kehittyä myös käytäntö, jolla uusinnetaan miesten valta-asemaa sukupuolentutkimuksen avulla. (<http://www.uta.fi/laitokset/naistutkimus/miestutkimus/>.)

Kansainvälisellä kentällä maskuliinisuuden tutkimuksella on huomattavasti pidemmät juuret kuin Suomessa. 1970- ja 1980-luvuilla kukoistuskauttaan

---

² Esimerkiksi Tampereen yliopistossa on tehty seuraavat kirjallisuutta maskuliinisesta näkökulmasta lähestyvät pro gradu -työt:

KETO SATU 2003 *Raivolla vai viileästi? Työlin feminiinisyys ja maskuliinisuus Rosa Liksomien novellissa Mietulin mettätöistä puoli neljältä*. Suomen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma, Tampere.

KOIVISTO MARI 2002 *"Jos se mitä kerroit olisikin ollut totta.."* Annika Idströmin *Luonnollinen ravinto - romaanin henkilöahmojen analyysiä sukupuolen käsitteen näkökulmasta*. Suomen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma, Tampere.

MIETTINEN HANNA 2003 *Isänmaanrakennusinsinööri ja vajoava maa. Kansallisen identiteetin ja maskuliinisuuden tarkastelua Hannu Raittilan romaanissa Canal Grande*. Suomen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma, Tampere.

³ SOIKKELI MARKKU 1989 *Miehen viimeinen kulta-aika*. Luonto miestutkimuksen kannalta Heikki Turusen Korvenraivaja-sarjassa. Kotimaisen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma, Tampere.

1992 *"Jos tunnet pojat pysyt äidissä"*. Patriarkaatin maskuliiniset kulttuurikoodit esimerkkinä suomalainen agraariepiikka. Lisensiaatintutkimus, Tampere.

elänyt tutkimus on kietoutunut tiiviisti yhteiskunnalliseen ja sosiologiseen tutkimukseen, ja esimerkiksi kirjallisuuden mieskuvien tutkimus on ollut vahvasti monitieteistä. Miestutkimusta tehdään maailmalla edelleen vilkkaasti, esimerkiksi aihetta käsitteleviä konferensseja järjestetään ja julkaisuja ilmestyy jatkuvasti. Muualla tuotetaan tällä hetkellä sen verran runsaasti aiheeseen liittyvää teoriaa, että suomalaisilla tutkijoilla olisi hyvä mahdollisuus hyödyntää sitä ja ottaa analysoitavakseen erityisesti kotimaisen kirjallisuuden tuottama materiaali. Tässä pro gradu –työssä olen teorian osalta pohjannut erityisesti englanninkielisten maiden maskuliinisuuksien tutkimukseen. Yhdysvalloissa miestutkimus on koulukuntana organisoitunut omiksi järjestöikseen ja miestutkimusta voi opiskella omana oppiaineenaan useissa yliopistoissa. Tutkimus on pureutunut paitsi yhteiskunnalliseen maskuliinisuuteen myös esimerkiksi kirjallisuuden mieskuviin ja maskuliinisuuteen kirjallisuudessa. Tutkimustraditio, joka on huomattavasti pidempi kuin suomalainen vastineensa, on jakautunut kahtia: osa maskuliinisuuden tutkijoista suhtautuu naistutkijoiden tutkimuksiin vastustavasti tai vähättelevästi, osa taas osallistuu aktiivisesti naisliikkeen ja naistutkimuksen työhön. Kehitys on ollut pitkälti samanlaista myös Isossa-Britanniassa. Molemmissa maissa maskuliinisuuden ja väkivallan yhteyden tutkiminen on ollut melko suosittua. Pohjoismaissa puolestaan tutkimusperinne on nuorempaa, mutta Suomea lukuun ottamatta muihin Pohjoismaihin on kuitenkin kehittynyt miestutkimuksen traditio. ([http:// www.uta.fi/laitokset/naistutkimus/miestutkimus/](http://www.uta.fi/laitokset/naistutkimus/miestutkimus/) .)

1.2 Tutkimustehtävä ja aineisto

Reidar Palmgren on vuonna 1966 Helsingissä syntynyt freelance-näyttelijä, joka sovittautui myös kirjailijan roolin julkaistessaan vuonna 2001 pitkää proosaa edustavan esikoisteoksensa *Jalat edellä*. Tämä nykyisin Tampereella asuva kirjailija on tehnyt jo kattavan uran sekä teatterinäyttämöillä että television puolella ja jatkaa näyttelemistä edelleen. Palmgrenin uusi, teatterimaailmassa liikkuva teos *Lentämisen alkeet* julkaistiin syksyllä 2004.

Palmgren on toiminut myös sanoittajana: Trio Niskalaukauksen levyllä ”Kylmä tila” on yksi hänen sanoittamansa kappale. (www.otava.fi)

Tässä pro gradu -työssäni käytän aineistona Reidar Palmgrenin teosta *Jalat edellä* (2001, Otava). Teos on Reidar Palmgrenin esikoisromaani, ja hän sai siitä Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon 2001 vuoden parhaasta esikoisesta. Teoksesta oli ensin tarkoitus tulla lyhytelokuvan käsikirjoitus, sitten se laajeni novelliksi ja lopulta romaaniksi (Siivonen 2001). Esikoisteoksensa myötä Palmgren liittyi osaksi sitä suomalaisten kirjailijoiden joukkoa, jolle on tyypillistä näyttelijän ja kirjailijan urien yhdistäminen (vrt. esim. Leea Klemola, Anna-Leena Härkönen, Eppu Nuotio, Aulikki Oksanen, Jussi Parviainen, Lasse Pöysti, Pirkko Saisio). Molemmissa ammateissa tarvitsee samanlaista tarkkanäköisyyttä ja kykyä ymmärtää sekä sisintään että ympäristöönsä – lisäksi tarvitaan kuitenkin kirjoittamisen taito ja halu, jotta näyttelijästä voisi tulla kirjailija.

Jalat edellä -teos antaa lukijan seurata Risto Jokisen elämää muutaman viikon ajan. Risto on juristi ja osakkaana lakiasiaintoimisto Jokinen, Riihijärvi ja Parkkilassa. Hänellä on kukkakauppiasvaimonsa Katjan kanssa poika nimeltä Tero, joka on kahdeksanvuotias. Ristolla on myös rakastajatar – Marika, jonka hän tapasi perheen etelänlomalla vuotta aikaisemmin. Riston ja Katjan avioliitto on hajoamispisteessä. Tapahtumat siirtyvät painajaismaiselle tasolle, kun Tero joutuu liikenneonnettomuuteen ja kuolee – ainakin tapahtumien ensimmäinen versio antaa niin ymmärtää käyneen. Tämän jälkeen Riston todellisuudentaju hämärtyy, ja hän elää maailmassa, missä tapahtumakäänteet ovat yhtä absurdeja kuin unissa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista on päähenkilön maskuliinisuus edellä mainitussa Reidar Palmgrenin teoksessa. Lisäksi tarkastelen, millainen on miehen yhteys naiseen ja millainen on miehen suhde fyysiseen ja psyykkiseen väkivaltaan. Maskuliinisuuden marginaalisena osa-alueena liittyvä väkivalta ei ole teoksessa jatkuvasti ja päällekkäyvästi

esillä – en siis väitä sen olevan ainoa teoksen hallitseva elementti, mutta se liittyy moneen tilanteeseen joko taustalla vaikuttaen tai yllättäen pintaan ponnahtaen. Halusin tämän vuoksi tarkastella teemaa laajemmin.

Valitsin tämän teoksen tutkimuskohteekseni, koska se on hyvin monitasoinen eikä siitä ole aiemmin tehty ainakaan tämäläisyyppistä tutkimusta. Teos sai minut pohtimaan muun muassa, millä tavoin Risto Jokinen hahmottaa maskuliinisuutensa, miten hän ilmaisee tunteitaan ja millainen on väkivallan rooli hänen elämässään. On kiinnostavaa analysoida, onko Risto Jokinen maskuliinisuuttaan perinteisellä tavalla toteuttava mies vai uuden, pehmeämmän maskuliinisuuden edustaja. Palmgren itse toteaa, että mieheltä vaaditaan nykyään paljon. Miehen pitää olla perinteiseen tapaan vakaa, luotettava ja harkitseva, mutta lisäksi hänen pitää olla notkea, nopea ja herkkä – ja hyvä tässä kaikessa. Kaikissa rooleissa onnistuminen voi Palmgrenin mukaan aiheuttaa melkoisia paineita miehelle kuin miehelle. (Siivonen 2001.)

Tarkastelen siis maskuliinisuutta, fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa sekä miehen suhdetta naiseen Risto Jokisen elämässä teoksesta lainaamieni tekstikatkelmien avulla. Analysoin tekstinäytteitä kriittisen tekstintutkimuksen metodilla. Maskuliinisuudentutkimus tarjoaa työhöni teoreettisen viitekehysten. Analyysi keskittyy erityisesti maskuliinisuuden ja väkivallan limitäiseen ja päällekkäiseen suhteeseen. Tarkastelun kohteena on myös teoksessa esiintyvän väkivallan yhteys suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavaan laajempaan väkivaltadiskurssiin. Termillä 'laajempi väkivaltadiskurssi' viitataan viimeisten kymmenen vuoden aikana voimistuneeseen diskurssiin, joka suhtautuu kriittisesti yhteiskunnan eri tasoilla ilmenevään väkivaltaan. Sen sisälle mahtuvat niin medioiden yhä väkivaltaistuvampi sisältötarjonta, perheväkivalta, josta puhuminen ei ole enää tabu, rakenteellinen väkivalta muun muassa naisiin kohdistuvine määräaikaesine työsuhteineen ja palkkarakenteen vinoutumiseen kuin ihmisten henkinen pahoinvointikin.

Työni Johdanto-luvussa hahmottelen tutkimustaustaa ja peruskäsitteitä sekä esittelen tutkimustehtävän ja -aineiston. Seuraavassa pääluvussa käsittelen laajemmin kriittistä tekstintutkimusta. Luvusta kolme alkaa työn varsinainen analyysiosuus. Luvun aiheena on maskuliinisuus, käsittelen siinä myös erilaisia maskuliinisuuden ja ihmissuhteiden ulottuvuuksia. Luku neljä esittelee väkivallan erilaisia muotoja ja keskittyy analysoimaan erityisesti teoksessa esiintyvää fyysistä väkivaltaa suhteessa maskuliinisuuteen. Kirjan henkilöhahmojen välillä olevaa henkistä väkivaltaa pohdin luvussa viisi. Työn viimeinen luku kerää yhteen tutkimustulokset ja sisältää analyysimenetelmien ja näkökulman toimivuuden pohdintaa.

2 Kriittinen tekstintutkimus

Kriittinen tekstintutkimus syntyi 1970-luvun lopulla East Anglian yliopistossa Englannissa, ja sen juuret ovat M.A.K. Hallidayn systeemifunktionaalisisessa kieliopissa. Kriittisyys on kriittisessä kielentutkimuksessa perinteisesti tarkoittanut puuttumista kielenkäytön ilmentämiin yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Se voi merkitä myös laajemmin sekä tekstin vastaanottajan kriittistä asennetta suhteessa tekstiin ja sen sisältämiin merkityksiin että diskurssin tarkastelua sosiaalisena ja yhteiskunnallisena käytänteenä kriittisestä näkökulmasta (Pietikäinen 2000, 196). Tässä työssäni suhtaudun avoimesti mutta kriittisesti Palmgrenin *Jalat edellä* -teoksen tekstiin siltä osin, kuin se ilmentää maskuliinisuutta tai väkivaltaa. Samalla tarkastelen tekstin diskursia suhteessa yhteiskunnalliseen väkivaltadiskurssiin, haen yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia näiden kahden diskurssin välillä ja pohdin teoksen merkitystä osana laajempaa väkivaltadiskurssia.

Kriittisen tekstintutkimuksen mukaan tekstillä on useita eri funktioita, sillä se aina samanaikaisesti sekä representoi maailmaa että esittelee sosiaalisia suhteita ja identiteettejä (Fairclough 1997, 39–40). Kun tapahtuma koodataan lauseeseen tietyllä tavalla, tullaan samalla esittäneeksi myös näkemys siihen koodatun väitelauseen totuudesta tai todennäköisyydestä sekä väitteen tuottajan ja puhutellun välisestä suhteesta (Fairclough 1997, 42). Mielestäni kriittinen tekstintutkimus sopii *Jalat edellä* -teoksen analyysissä erityisesti maskuliinisuuden sekä miehen ja naisen välisen yhteyden kartoittamiseen, koska teoksessa näitä asioita käsitellään paljon diskurssin ja vuorovaikutuksen kautta – päähenkilö käy keskustelua joko itsensä tai toisen henkilön kanssa:

- '-ana! Krrrh- mulla on ollut niin hirveä flunssa, mulla on varmaan lämpöä vieläkin. Krrhh', pauhasivat kaiuttimet. Penan silmät pyöristyivät.
  - Tästähän tulee hyvä mainos, hän sanoi ja alkoi nauraa. – Hienoa Risto!
  - Risto oli purskahtaa itkuun muttei kehdannut.
  - Et kai sä saatana tuota nauhoittanut, hän rähjäsi Martikaiselle. – Pane poikki se!
- (89)

Kriittinen tekstintutkimus antaa mahdollisuuden analysoida yllä olevan esimerkkikatkelman tekstiä useasta eri lähtökohdasta käsin: henkilöiden vuorovaikutuksessa voi keskittyä muun muassa henkilöiden käyttämiin selityksiin ja niiden taustalla oleviin syihin, sanojen ja ilmaisujen monimerkityksisyyteen, viestintätapoihin tai käytettyjen ilmaisujen voimakkuuteen. Mene- telmä toimii myös sekä kirjan sisäisten ilmiöiden analysoinnin että kirjassa olevien diskurssien ja yhteiskunnassa vallalla olevien sosiaalisia suhteita käsittelevien diskurssien suhteuttamisen välineenä.

Teksti rakentuu kriittisen tekstintutkimuksen mukaan valinnoista, joita on mahdollista tehdä sanaston, kieliopin ja muiden järjestelmien tarjoamien vaihtoehtojen mukaan. Teksti siis sisältää kielellisiä valintoja, jotka saattavat pitää sisällään ideologisia merkityksiä. Pyrkimyksenä on pureutua näihin mahdollisesti implisiittisiin eli esille laittamattomiin ideologisiin merkityksiin. (Pietikäinen 2000, 194, ks. myös Fairclough 1997.) Erityisesti hegemonisen maskuliinisuuden ja sukupuolten välisten roolien kartoittaminen implisiittisten ideologioiden ja sosiaalisten käytänteiden näkökulmasta on tutkittavana olevassa teoksessa antoisaa. Yksilötasolla jokainen joutuu tekemään valintoja, joihin vaikuttavat sekä omat tarpeet että yhteiskunnan tiettyjä valintoja edellyttävät normit. *Jalat edellä* -teoksessa tällainen valinta on miehellä esimerkiksi oman seksuaalisuuden ilmaisu suhteessa miehen heteroseksuaalisuuteen yhteiskunnallisena normina:

Virnistyksiä. Miehekkäitä päänpudistuksia, nyökyttelyjä ja ähkäisyjä. Koko saunallinen miehiä tuntui äkkiä kovin yksimieliseltä. Ristokin huomasi myötäilevänsä, ja sai siitä äkkiä tarpeekseen. Ei perkele, kohta täällä aletaan varmaan halailla. – Tero. Eiköhän mennä! (51)

Kun miehet ovat saunassa fyysisesti ja henkisesti paljaina, yksimielisiä jostain asiasta, tasapainoilu homososiaalisen kaveruuden (ks. luku 3.3) ja homoseksuaalisen läheisyyden välillä alkaa ahdistaa Ristoa. Yhteiskunnan normit sisäistäneenä hän edellyttää itseltään tietynlaista maskuliinisuutta, johon ei liian läheinen henkinen yhteys muiden miesten kanssa sovi. Tilanteesta on pakko päästä nopeasti irti.

Se, mitä lukijalle välittyy teoksessa, on tavallaan jokaisen omassa päässään käymän eri diskurssien vuorovaikutuksen lopputulos, joka heijastaa yksilön ideologisia valintoja. Kriittinen tekstintutkimus pyrkiikin Faircloughn (1992, 12) mukaan tutkimaan, millä tavoin ideologiat ja valtasuhteet muotoilevat ja rajoittavat diskurssia ja millaisia ideologisia vaikutuksia diskursilla on tiedon ja uskomusten järjestelmiin, sosiaalisiin suhteisiin ja identiteetteihin. Tavoitteena on siis tehdä näkyväksi neutralisoituneet kausaalisuhteet tekstin, diskursiivisten käytänteiden ja laajempien yhteiskunnallisten käytänteiden välillä. Tarkastelun kohteena onkin kriittistä tekstintutkimusta käytettäessä sekä vallan ilmeneminen diskurssissa että diskurssin valta. (Fairclough 1992, 12.) Tässä työssä *Jalat edellä* -teoksen tekstin ja erilaisten käytänteiden välisten suhteiden pohdinta tapahtuu sekä maskuliinisuuden että väkivallan eri muotojen analysoinnin yhteydessä, erillistä lukua aiheesta ei ole.

Pietikäisen (2000, 196–197) mukaan kriittisen tekstintutkimuksen avulla tekstistä on mahdollista saada monipuolista tietoa esimerkiksi lukijan ja tekstissä esiintyvän ryhmän suhteista. Laajimmillaan teksti ja sen sanavalinnat voivat usein julkisessa kielenkäytössä toistuessaan jopa vaikuttaa tekstissä mainitun ryhmän sosiaaliseen identiteettiin. Kriittinen lingvistiikka antaaakin mahdollisuuden tekstin moniulotteiseen analyysiin, ja sen avulla on mahdollista jopa paljastaa kielenkäyttöön järjestelmällisesti koodatut, syrjivät merkityskomponentit (ks. esim. Blomqvist 1996). *Jalat edellä* -teoksessa sen avulla on kiinnostavaa pureutua aiemmin mainittujen asioiden lisäksi erilaisiin asenteisiin, joita Risto Jokisella on suhteessa naisiin, lapsiin ja toisiin miehiin, sillä Riston kielenkäyttö on usein monivivahteista ja elävää ja tarjoaa runsaasti esimerkkejä hänen suhtautumisestaan muihin ihmisiin:

Rakkaus. Siinä se tuli, rakkaus oli olemassa. Hän rakasti yhä Katjaa, ja oli unohtanut koko tunteen.

Ehkä kaikki ei olekaan pilalla, hän kannusti itseään. Marika on mahdollisuus, kaiken voi alkaa alusta, Risto päätti. Näin sen kuuluukin mennä, elämä jatkuu. Hän saapui Marikan pihamaalle, savun tuoksua ilmassa. Rakkaus on ikuista, vain kohteet vaihtuvat. Portaat ylös, lujaa. Täältä minä tulen! Minä tulen kotiin! (164)

Risto ei pääse perille kestävän ihmissuhteen arvosta. Hänelle naiset ovat ehtymätön luonnonvara, kun kerran on oppinut rakastamaan. Nainen on mahdollista nähdä paitsi kohteena myös mahdollisuutena, mikä lienee ainut myönteinen näkökulma tässä ajattelumallissa. Riston esineellistävä suhtautuminen naiseen toistaa yhteiskunnassa vallalla olevaa hyötyajattelua, jossa perusideana on yrittää maksimoida oma hyötynsä mahdollisimman pienellä panostuksella. Teksti ei kuitenkaan yritä suostutella tai vakuuttaa lukijaa tämän ajattelumallin oikeudesta, se pikemminkin vain pukee sanoiksi sen, mikä sitä ympäröi. Samalla teksti yrittää saada lukijan huomaamaan erilaisia näkökulmia, jotta tämä voisi muodostaa oman käsityksensä perustellusti.

3 Maskuliinisuuden merkit

Kirjallisuudessa stereotyyppisintä todellista maskuliinisuutta edustavat usein yksinäiset sankarit, joiden luonne on ylitsevuotavan rohkea ja jalo ja joiden lihaksikkaasta ja kovia oloja kestävä muokatusta ruumiista huokuu testosteroni. Tässä työssä yhtenä tarkastelun kohteena onkin Palmgrenin *Jalat edellä* -teoksessa ilmenevä maskuliinisuus, jonka esiintymismuotoja analysoin tässä luvussa. Keskityn sekä teoksessa ilmenevien fyysisten maskuliinisuuden piirteiden analysointiin että henkisen miehisyyden ilmenemismuotojen kartoittamiseen.

Länsimaisen kulttuurin piirissä on Connellin (1995) mukaan vallalla käsitys, jonka mukaan jokapäiväisten, miehisten roolien ja mallien takaa on löydettävissä todellinen maskuliinisuus. Sen esiintymäksi kiteytyy 'tosimies', joka edustaa 'luonnon tuottamaa miehisyyttä' ja 'syvää maskuliinisuutta'. (Connell 1995, 45.) Todellisen maskuliinisuuden on historiallisesti ajateltu olevan löydettävissä miehen ruumiista, se periytyy isältä pojalle miehisen ruumiin myötä. Ruumis joko antaa toiminnalle mahdollisuuden ja ohjaa sitä (miehen luontainen aggressiivisuus verrattuna naiseen) tai aiheuttaa toiminnalle rajoituksia (mies ei luonnostaan pyri hoitamaan jälkeläisiään). (Connell 1995, 45.) Nähdäkseni nämä Connellin väitteet ovat ehkä tarkoituksellisesti melko kärjistettyjä – ainakin miesten haluttomuus hoitaa lapsiaan on pikemminkin (metsästys)kulttuurin aikoinaan muovaama perinne ja stereotyyppinen kuva kuin miehen geneeistä johtuva luonteenpiirre, saati sitten nykyisin yleinen toimintamalli.

Kaikissa yhteiskunnissa on tiettyjä kulttuurisia määritteitä eri sukupuolille, mutta kaikissa ei kuitenkaan ole määritelty sisältöä käsitteelle maskuliinisuus. Näissä kulttuureissa ei periaatteessa ole maskuliinisuutta samassa mielessä kuin länsimaisissa kulttuureissa (Connell 1995, 67–68.). *Jalat edellä* -teoksen Risto Jokisessa ilmeneviä länsimaisen maskuliinisuuden

piirteitä tulee esiin muun muassa katkelmassa, jossa hänen poikansa Tero kuvailee isäänsä:

Risto, isä siis, on lakimies eli juristi. Se hoitelee ainakin asuntojen myyntiä, ja testamentteja ja sellaista. Risto Tapani Jokinen, se on sen koko nimi, ja se järjestää muiden ihmisten asioita, kun ne eivät itse osaa, niin se sanoo aina. Ja se on töissä Lakiasiaintoimisto Jokinen, Riihijärvi ja Parkkilassa. Se on niistä se Jokinen, ja sillä oli aina kiire, niin kuin aina. Se joutuu tuomaan töitä ja papereita kotiinkin. (15–16)

Tero kertoo isästään käyttäen esimerkiksi sanoja lakimies, järjestää muiden asioita, töissä, kiire. Hän ei kuvaile isäänsä iloiseksi, mukavaksi, harrastuksissa mukana olevaksi tai lupauksensa pitäväksi, vaikka niitäkin piirteitä Ristosta ainakin joskus löytyy. Vasta 8-vuotias Terokin osaa kuvailla isäänsä tavalla, jolla suomalaisessa kulttuurissa kuvaillaan aikuista, työssäkäyvää miestä: pitää olla taitava hoitamaan asioita, kiireinen ja osata useita erilaisia asioita. Näistä ominaisuuksista viestivät myös verbit, joita Tero käyttää: isä hoitelee ja järjestää. Hoidella-verbiin liittyy merkitys, jonka mukaan asiat hoidetaan muun ohessa – hoidellaan. Tosimiehen ei kriittisen tekstintutkimuksen näkökulmasta siis tarvitse keskittyä asuntojen myyntiin ja testamentteihin Teron kuvauksen perusteella täysin, ne sujuvat vähän niin kuin toisella kädellä toisten ihmisten asioiden järjestämisen ohessa. Tero antaa isästään pätevän kuvan, tämä on mies, joka pystyy tekemään useita asioita samaan aikaan.

Länsimainen poika omaksuu länsimaisena miehenä olemisen sosialisointiprosessissa sitä mukaan, kun hän vähitellen tunnistaa ja oppii maskuliinisuuden kulttuurisia odotuksia. (Jokinen 2000, 210.) Uuden vuosituhannen alkaessa nämä perinteisesti mieheen liitetyt ominaisuudet ovat mielestäni kuitenkin yhä enemmän molempien sukupuolten ominaisuuksia: naisten on nyky-yhteiskunnassa pyrittävä yhtä kiireiseen ja työntäyteiseen elämänrytmiin kuin miesten, ellei jopa ylitettävä miesten aktiivisuus ollakseen yhtä arvostettuja työntekijöitä kuin miehet. Teoksessa Teron äiti on pyrkinyt rajoittamaan työskentelyaikaansa, että ehtisi olla myös kotona poikansa kanssa. Hänen työpäivänsä pituutta jatkavat kuitenkin kotityöt, joihin aviomies Risto ei osallistu.

Maskuliinisena on perinteisesti pidetty länsimaissa toiminnallista aktiivisuutta, rationaalisuutta, kilpailukykyä, hallitsevaa asemaa, fyysistä voimaa ja väkivaltaa. Monien näistä piirteistä on nähty olevan feminiinisyyden vastakohtia. (Jokinen 2003, 8.) Mielestäni monet näistä piirteistä ovat nykyisin inhimillisiä, eivät ehdottomasti maskuliinisia tai feminiinisiä – historiallisesti niistä ainakin osa kuitenkin liittyy miehenä olemiseen. Näitä maskuliinisuuden vaatimuksia on kuitenkin monen miehen vaikea täyttää⁴. Piirteet saattavat olla lähinnä ideaaleja, haavekuvia, jotka mies toivoisi täyttävänsä. Tero taitaakin kertoa isästään itsensä Risto Jokisen äänellä. Tämä on ainakin omasta mielestään rationaalinen lakimies, mies, joka hoitaa muiden asiat ja jolla on asiat hallinnassa. Ainoastaan työn paljous estää häntä hoitamasta töitä työajan puitteissa, mutta aktiivisena miehenä hän ratkaisee ongelman tuomalla työt kotiin toisin kuin vaimonsa, jonka ammatissa ei juuri ole kiire:

Äidin nimi on Katja, ja se on töissä kukkakaupassa. Sillä ei ole yleensä niin kiire: sellaisia töitä ei tuoda kotiin, paitsi kukkia joskus tietysti. (18)

Länsimaisissa kulttuureissa maskuliinisuus rakentuu vastakkaisesta suhteesta feminiinisyyteen, sukupuolten käytössä olevien toimintamallien eriävyydestä. Karkeasti sanoen sosiaalisissa tilanteissa mies toimii eri tavalla kuin nainen, minkä kautta länsimaisia sukupuolirooleja tuotetaan ja muokataan yhä uudestaan. (Connell 1995, 68.) Teron vanhempien ammatilliset roolit ovat kriittisestä näkökulmasta hyvin stereotyyppiset: isä edustaa lakimiehenä niin sanottuja kovia arvoja, äiti taas työskentelee perinaisellisesti ammatissa kukkakauppiaina. Kauniit elävät kukat edustavat tässä perheyhtälössä työelämässä näkyvää feminiinisyyttä ja pehmeitä arvoja (ks. Hofstede 2004) – kotona Katja ei enää jaksa esittää kodinhengetärtä, mistä kertovat ikkunalaudoilla uutta multaa odottavat, nuutuvat kukat. Jokisten perheessä sukupuoliroolit ovat perinteiset: mies tienaa enemmän ja hänellä on enemmän töitä, vaimo taas hoitaa kotityöt:

Tavallinen työpäivä oli nyt takana, ja oli aika suorittaa loput tavallisuudet, kävellä kauppaan, ostaa ruokaa, laittaa sitä, syödä sitä. Ja odottaa, odottaa miestä, odottaa iltaa, odottaa että tapahtuisi jotain. Jotain, mikä rikkoisi rutiinin ja arjen tasaisen rytmin, kiroton tavallisuuden. (29)

---

⁴ Maskuliinisuuden piirteistä lisää luvussa 3.1 Hegemoninen maskuliinisuus.

Ristolla on perheessään melko hallitseva asema, ja muut perheenjäsenet järjestelevät menonsa pitkälti miehen menojen mukaan. Teoksessa kuvatut sukupuolten piirteet rakentuvat pitkälti perinteisten stereotyyppisten vastakohtaisuuksien varaan. Samalla ne viestivät lukijalle kriittisyydestä kyseisiä asetelmia kohtaan: kumpikaan puoliso ei ole onnellinen roolissaan, ja molemmat pyrkivät arvioimaan avioliittoaan ja myös muuttamaan tilannetta. Tällainen elämän eri alueilla tapahtuva evaluaatiojakso on elämäntilanteena ja ideologisenä ratkaisuna kiinnostava, sillä se osoittaa teoksen päähenkilöiden elävän elämää, johon he eivät ole ainakaan täysin tyytyväisiä. Nykyisin on trendikästä hakea elämälleen uutta, tyydyttävämpää suuntaa, muuttaa perinteisiä rooleja ja luoda uusia tapoja ilmaista feminiinisyttä ja maskuliinisuutta. Teoksessa Riston ja Katjan edestakainen tempoilu sekä rajojen rikominen omassa avioliitossaan ja niiden etsiminen työelämän parissa osoittaa heidän ottavan konkreettisella tasolla osaa yhteiskunnassa käytävään diskurssiin elämän tyydyttävyyden saavuttamisesta.

Maskuliinisuuden teoriassa maskuliinisuutta on hahmotettu useista eri näkökulmista: yhtäältä se on puhtaasti persoonallisuuteen ja ruumiiseen viittaavien piirteiden kategoria, jolla on symbolinsa ja analogiansa esineiden ja ilmiöiden maailmassa, toisaalta taas maskuliinisuus nähdään miehisten ominaisuuksien ideaalina, jota kohti miehen pitää elämässään pyrkiä. Mies on sitä arvostetumpi, mitä lähemmäs maskuliinisuuden ideaalia hän ulottuu. (Jokinen 2003, 8–10.)

Connell (1995) esittää kuitenkin tarkempaa, neljään strategiaan perustuvaa jakoa maskuliinisen henkilön määrittelyyn. Hänen mukaansa eri strategioiden kuvaamat piirteet kietoutuvat tosielämässä usein yhteen, mutta jaotellulla on kuitenkin annettavaa maskuliinisuuden määrittelyyn. Essentialistisen määritelmän mukaan maskuliinisuuden ydin on jokin aikakaudelle tyypillinen maskuliininen piirre. Esimerkiksi Freud määritteli miehen aktiivisuuden maskuliiniseksi verrattuna naiselliseen passiivisuuteen. (Connell

1995, 68.) Palmgrenin teoksen Risto Jokisessa oleva, aikakaudelle tyypillinen maskuliininen piirre on innokkuus materiaaliseen kilpavarusteluun:

Teron pyörän vieressä oli Riston pyörä, hieno, kiiltävä retkipyörä. Se oli mustan ja keltaisen kirjava, ja näytti riivatun hyvältä, niin kuin pyörä vain voi. Nopea kuin ampiainen, ja lähes käyttämätön. Ja tuossa se oli seissyt pölyä keräämässä pian viisi vuotta. (20)

Ja sitten, tiedätkö... kun nyt kerran alettiin rakentaa tätä äänipuolta, voitaisiin varmaan miettiä televisioitakin. Iso, joo, 32-tuumainen. Ja Hifi-videot. Ja kaiuttimet tietysti – kaksi takakaiutinta, kolme etukaiutinta... Kaksi taakse, kolme eteen, Risto ajatteli. Tämä on tanssia! – Ja se subwooferin, eikös niin? Ha ha! Ja dekki, kaksipesäinen, ja... mitä vielä? Tavallinen levysoitin. – Ai... kaikki? Kerralla? – Niin. Ja kun nyt alettiin, niin hitto vie! Tehdään nyt ihan koko juttu, hän sanoi. – Minä haluan vielä sellaisen digitaalisen videolevysoittimen. Sellaisen uuden. (104)

Risto haluaa, että hänellä on hienot kulkuvälineet ja modernit tekniset laitteet, ettei kukaan voi pitää häntä pienituloisena tai vanhanaikaisena. Hän viestii maskuliinisuuttaan pyrkimällä osoittamaan olevansa miehisellä tavalla kilpailukykyinen kaikilla niillä elämän alueilla, joihin liittyy materia. Riston halu osoittaa maskuliinisuuttaan tavaralla kuvaa hyvin nykyistä, yhteiskunnassa vallalla olevaa trendiä, joka on liittynyt kaupallisuuden esimerkiksi maskuliinisuuteen, feminiinisyteen, erilaisiin juhlapäiviin ja onnellisuuteen. Riston intoon ostaa lisää tavaroita voi suhtautua huvittuneesti tai kriittisesti – ihmissuhteisiin panostamisen on korvannut negatiivissävytteinen ostomania, vaikka sisäistä tyhjyyttään ei maskuliinisinkaan mies voi tavaroilla täyttää.

Positiivisen määritelmän mukaan maskuliinisuutta taas ovat piirteet, mitkä ovat miehen persoonallisuudessa luonnostaan. Tämä näkökulma kuitenkin usein kompastuu omaan yksinkertaisuuteensa, sillä on vaikea määritellä esimerkiksi, miten ja kenen toimesta persoonallisuus on ennalta jaoteltu miehiin ja naisellisiin piirteisiin ja miten joissain miehissä on naisellisiksi luettavissa olevia piirteitä ja toisinpäin. Maskuliinisuus viittaakin kategoristen sukupuolisten ominaisuuksien taakse, siihen, miten miehet keskenään – samoin kuin naiset keskenään – ovat erilaisia. (Connell 1995, 68–69.) Romaanissa Risto Jokisen kilpailunhalu voisi olla luokiteltavissa piirteeksi, joka on miehen persoonallisuudessa luonnostaan, ovathan miehet usein innokkaita ryhtymään erilaisiin kilpailuihin. Tällainen luokittelu olisi mieles-

täni kuitenkin käsittämättömän yksinkertaistava, sillä yhtä hyvin naisella on lupa olla nyky-yhteiskunnassa kilpailunhaluinen. Menneinä vuosisatoina positivistinen määritelmä on varmasti puolustanut paikkaansa pyrittäessä muodostamaan jonkinlaista jakoa sukupuolten eri ominaisuuksien välille, mutta nykyisin sukupuolen käsitteen muokkautuessa ja venyessä ennalta tiukat jaottelut ovat aikansa eläneitä.

Normatiivisen lähestymistavan mukaan maskuliinisuus taas on standardi, joka kertoo siitä, millaisia miesten pitäisi olla (vrt. hegemoninen maskuliinisuus luvussa 3.1). Semioottinen määrittely taas lähtee siitä, että maskuliinisuus määritellään suhteessa vastakohtaansa. Maskuliinisuus on siis merkittämätön termi, kun taas feminiinisyys poikkeaa siitä ja on siten merkitty, koska feminiinisydestä puuttuu jotain, mitä maskuliinisuudessa on. (Connell 1995, 68–70.) *Jalat edellä* -teoksessa sukupuolten määrittely tapahtuu pitkälti juuri semioottisen lähestymistavan mukaisesti. Miehen maskuliinisuus rakentuu hänen erilaisuudestaan suhteessa naiseen. Kirjassa kyse ei ole kuitenkaan niinkään fyysisistä eroista vaan vastakohtaisuus rakentuu tekojen erilaisuudesta: mies hoitaa perheen elatuksen mutta nainen kodin, mies hoitaa lakiasioita mutta nainen kukkia, mies harrastaa lapsen kanssa urheilua mutta nainen lukee tälle sadun, mies suree näyttämättä sitä mutta nainen itkee avoimesti.

Tiivistettynä maskuliinisuus voidaan siis nähdä moniulotteisena käsitteenä. Yhtäältä se on sukupuolen määrittelemä paikka, toisaalta taas sellaiset käytännöt, joiden avulla miehet – ja vastakkaisesti myös naiset – ottavat oman sukupuolensa paikan. Kuitenkin maskuliinisuutta voidaan pitää myös yllämainittujen käytäntöjen seurauksena saatuina ruumiillisina kokemuksina, persoonallisuutena ja jopa kulttuurina. (Connell 1995, 71.)

3.1 Hegemoninen maskuliinisuus

Maskuliinisuus on määritelty myös sosiaalisesti prosessiksi ja tuon prosessin aika- ja paikkasidonnaiseksi tulokseksi (Jokinen 2003, 14). Maskuliinisuuden, kuten myös feminiinisuuden, määrittely on riippuvaista ajasta, ja sen sisällön on mahdollista siten muuntua yhteiskunnan muutosten ja uusien vaatimusten mukaan. Myös yksilöstä lähtöisin olevat ja häneen kohdistuvat vaatimukset muokkaavat maskuliinisuutta, sillä sukupuoliset identiteetit muokkaantuvat paitsi yhteiskunnallisella tasolla myös yksilöllisellä tasolla. Erilaiset ihmisen elämään vaikuttavat diskurssit muokkaavat tämän sukupuolista identiteettiä. (Connell 1995, 72.)

Maskuliinisuus on yhä laajemmin ymmärretty persoonallisuuden, sukupuolen, rodun ja tietyissä kulttuureissa myös yhteiskuntaluokan muodostamaksi kokonaisuudeksi. Maskuliinisuuksia on erilaisia. Vaikka maskuliinisuuden sisällöt voivat vaihdella, tietty hegemoninen⁵ maskuliinisuus on tavoiteltavaa. Termillä 'hegemoninen maskuliinisuus' viitataan tällöin tietyn maskuliinisuuden ideaalien tietyllä hetkellä johtavaan asemaan kulttuurissa, tietyn miesluokan johtavaan ja hallitsevaan asemaan suhteessa miesten enemmistöön ja kaikkiin naisiin. Kyseessä ei ole siten mikään pysyvä luonnetyyppi tai asema, vaan pikemminkin maskuliinisuus, jota sillä hetkellä ihailaan, mutta jonka toinen maskuliinisuuden muoto voi millä ennemmin tai myöhemmin haastaa. Termillä viitataan myös miehiä yhteen liittävään käytäntöön, jossa perinteinen patriarkaalinen valta-asema kannattelee itseään lupaamalla miehille enemmän valtaa ja hankkimalla siten itselleen lisää kannattajia. (Connell 1995, 76–77, ks. myös Jokinen 2000, 215.)

Maskuliininen hegemonia muuttuu muotoaan yleensä vain, jos uuden kulttuurisen ideaalimaskuliinisuuden ja yhteiskuntaelämän instituutioiden vallan välillä on yhteys (Connell 1995, 77). Toistaiseksi esimerkiksi kuluttamista

---

⁵ Tässä yhteydessä käytettynä hegemonia-käsite johtaa juurensa Antonio Gramscin yhteiskuntaluokkanalyysiin, ja se viittaa kulttuuriseen dynamiikkaan, jonka mukaan jokin ryhmä saavuttaa tietyn johtavan aseman sosiaalisessa elämässä ja pystyy säilyttämään sen (Connell 1995, 77).

suosiva markkinatalous on liittynyt tiiviisti maskuliiniseen hegemoniaan, mutta mielipiteiden ja yhteiskunnallisten valtasuhteiden muuttuessa on mahdollista, että useiden ympäristöliikkeiden edustaman kestävämmän kehityksen arvoista tulee osa hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyviä arvoja.

Länsimaisen kulttuurin miesideaali voidaan jakaa viiteen osa-alueeseen (Jokinen 2000, 210). Niiden mukaan mies on fyysisesti voimakas, hän menestyy yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti ja hän on luonteeltaan vakaa ja järkkymätön. Tämä ilmenee muun muassa päättäväisyytenä, kriisitilanteiden hallintana ja rationaalisuutena. Risto Jokinen joutuu teoksessa pohtimaan oman luonteensa vakautta ja järkkymättömyyttä, mutta senkin hän pyrkii tekemään rationaalisesti päättelemällä:

Risto puristi päänsä käsiinsä eikä uskaltanut katsoa kuvaa enää uudelleen. Minä näin harhoja, niin sen täytyi olla. Minä olen menettänyt järkeni. Tämä on hermoromahdus, aistiharha.

Mutta jos ei olekaan? Mikä on vaihtoehto, jos en ole hullu? Se on se, että Tero on kuvassa. Tero on ollut läsnä tässä huoneessa, kypärä päässä vappuaattona! Niinkö? Samalla hetkellä, kun on tehnyt kuolemaa ambulanssissa toisella puolen kaupunkia? Hän puristi päätä sormissaan, ja löi sitä käsillään, se ei ole totta, tämä on mahdollonta, tai sitten minä olen hullu, molemmat vaihtoehdot ovat mahdollittomia! Minä en voi valita, en suostu valitsemaan, ja katsoi itseään peilistä. (193)

Mitä absurdeimmassa tilanteessa, nähdessään kuolleen poikansa valokuvassa, jossa tämän ei pitänyt olla, Risto yrittää järkeillä tapahtumien todennäköisyyttä. Tällaista käytöstä voi pitää rationaalisuuden huippuna, jossa järki ottaa voiton tunteista, mutta tilannetta voi pitää myös länsimaisen kulttuurin kuvauksena. Oman järjen kunnioittaminen ja rationaalisuuden korostaminen on kulttuurissamme hyvin tärkeää perinteisesti miehille. Ääritilanteissa on erityisen tärkeää pitää pää kylmänä ja yrittää ymmärtää, mistä on kyse. Myös rationaalista päättäväisyyttä Risto Jokisesta löytyy ainakin silloin, kun on kyse hänen omasta mukavuudestaan:

– Etkä ala murjottaa, hän napsautti. – Mennään. Mun täytyy mennä vielä töihin, niin että sä saat pyörällä kotiin. [– –] – Nyt ei auta, mun on mentävä töihin. Se tuli ihan yllättäen, se on tässä ihan lähellä, niin että mä jätän auton tähän. Sulla on kaakaota tuossa. [– –] – Kuuntele. Mulla on tässä hyvä parkkipaikka nyt. Jos mä lähdän sua viemään, mä saan etsiä uutta koko illan, ja myöhästyn takuulla siitä työstä. Sitäkö sä haluat, häh? Mitä? (55–56)

Risto ei anna periksi, Teron on mentävä pyörällä kotiin uimahallista. Mies kokee tilanteesta häivähdyksen huonoa omatuntoa, ja hän lahjoo pojan vii-

delläkymmenellä markalla, joka on samalla syntymäpäivälahja. Samalla Risto pääsee ostamasta varsinaista syntymäpäivälahjaa – rationaalinen, omaa mukavuutta edistävä ratkaisu. Riston oman edun tavoittelusta lähtevää suhtautumista poikaansa voi tarkastella myös kriittisesti: on epävarmaa, hyötyykö Risto loppujen lopuksi omasta käyttäytymisestään, sillä aikuisena Teron suhtautuminen isäänsä saattaa hyvinkin olla yhtä laskelmoivaa kuin isän suhtautuminen häneen nyt. Tämä epätasa-arvoinen valtasuhde, jossa isän suhde poikaansa on emotionaalisesti melko kypsytön, saattaa kääntyä myös isää vastaan. On toki vanhemman tehtävä sanella säännöt, mutta vanhemman tulisi myös pitää lupauksensa.

Risto Jokinen kokee lähes jokaisen miehen uhkaavan hänen mahdollisuutensa ylittää hegemoniseen maskuliinisuuteen. Oman epävarmuutensa vuoksi hän pyrkii kohottamaan omaa itsetuntoaan loukkaamalla ihmisiä, jotka ovat yhteiskunnan valta-asteikossa jollain tapaa alempana kuin hän:

- Ei ole muita värejä? Kuulkaa, en minä siinä tapauksessa voi näitä ottaa. Eiväthän nämä sovi meidän olohuoneeseen millään. Kiitoksia nyt kuitenkin, ja näkemiin. Ehkä ensi kerralla.
- Kristian oli ällistyksestä sanaton. Haaskalintu oli laskeutunut ja nokki häntä jo. Kun Sakke kääntyi selin ja oli tikahtua, Kristianin itsetunnon rippeetkin katosivat.
- Risto nousi ylös ja käveli suoraa tietä ovelle. Siellä hän kääntyi ja antoi kuoliniskun.
- Ja et kai sä tosissasi kuvittele, että mä ostan mitään jätkältä jonka perse on leveämpi kuin hartiat, hän huusi liikkeeseen ja lähti juoksemaan. (111)

Risto yrittää ehtiä eliminoimaan todennäköiset (ja epätodennäköiset) vastustajat ennen kuin nämä ehtivät edes teoriassa vaikuttaa jotenkin hänen maskuliinisuuteensa. Näin hän toteuttaa omasta, itsekkästä näkökulmastaan enemmän tai vähemmän tietoisesti perinnettä, jonka mukaan länsimainen mies pystyy puolustamaan perhettään, omaisuuttaan ja yhteisöään sekä henkisiltä että fyysisiltä hyökkäyksiltä (Jokinen 2000, 210). Riston puolustusreaktiot jäävät kuitenkin siinä mielessä yrityksen tasolle, että ne poikkeuksetta suuntautuvat ammatillisesti tai fyysisesti häntä heikommalla tasolla oleviin miehiin. On epäselvää, onko sellaisista vastustajista todellista uhkaa eli voivatko nämä miehet todella uhata Riston mahdollisuuksia täyttää tämänhetkisen hegemonisen maskuliinisuuden kehykset.

Länsimaisen miehen tulisi olla myös ehdottomasti heteroseksuaali ja rakastajana väsymätön (Jokinen 2000, 210). *Jalat edellä* -teoksen Risto Jokinen pyrkii kohti hegemonista maskuliinisuutta myös seksuaalisuuden alueella. Hänellä on sekä vaimo kotona odottamassa että avioliiton ulkopuolinen suhde:

Samoihin aikoihin Risto Tapani Jokinen, lakimies, kolmekymmentäkolme vuotta, katseli kattoa. Hän oli alasti, vain lakana yllään, hiki kuivui ja häntä alkoi palella. Hänen vierellään makasi nainen [– –]. (24)

Salainen suhde on Ristolle tilaisuus todistaa miehisyttään. Oman vaimon kanssa kaikki on tuttua, tylsääkin, suhteeseen on astunut arki jo ajat sitten. Nuoren rakastajattaren kanssa kaikki on uutta. Arki kuitenkin hiipii tähänkin suhteeseen:

Risto oli joskus ollut Marikasta suunnattoman jännittävä: vanhempi, varattu, naimisissa oleva mies, ja kiinnostunut hänestä. Salainen suhde, kielletty, makea hedelmä. Enää se ei kuitenkaan ollut kovin jännittävää. (39)

Risto ei tunnu ymmärtäneen, että minkä tahansa suhteen eteen on tehtävä työtä, jos haluaa säilyttää sen tuoreena. On mahdotonta tietää, missä määrin välit omaan vaimoon olisivat vielä korjattavissa, mutta toivoa kuitenkin näyttäisi olevan Katjan käytöksestä päätellen:

Hänen teki mieli yrittää avata ovi uudelleen, koettaa korjata asia jotenkin.

– Risto, hän kuiskasi, muttei saanut vastausta. Katja riisuutui hiljaa alastomaksi ja hivuttautui miehensä selkää vasten. Hänen nänninsä kovettuivat viileässä ilmassa, ja hän liikutti itseään Riston vartaloa pitkin, kurkotti kädellään, sively miehen rintaa, vatsaa, reisiä.

– Risto, hän sanoi uudelleen, hieman häveten sitä, että oli kiihottunut.

Risto päästi unisen murahduksen ja kääntyi vatsalleen. Katja irrotti kätensä ja kääriytyi lujasti peittoon. Hän makasi pitkään valveilla, kattoon katsellen. (80–81)

Risto osoittaisi olevansa tosimities, jos hän pystyisi osoittamaan väsymättömän rakastajan kykynsä kotioloissa, joissa hänen mukaansa seksi on väritöntä ja liiankin tuttua. Hän voisi näyttää, kuinka kekseliäs ja taitava mies hän on. Risto ei kuitenkaan ole ainakaan vielä valmis näkemään vaivaa aviollisen suhteensa elvyttämiseksi.

Jokinen (2003, 20) toteaa, että tietynlaiset diskursiiviset muodostumat tarjoavat tietynlaisia maskuliinisia subjektipositioita, joihin asettumalla maskuliininen subjekti rakentuu. Yhteiskunnassa vallalla olevat diskurssit pyrkivät muokkaamaan miestä, jotta tämä täyttäisi niiden mukaiset, senhetkisen

hegemonisen maskuliinisuuden kriteerit – harva kuitenkaan yltää tavoittelemaansa ideaaliin. Silti monet miehet kannattavat maskuliinisuuden hegemoniaa, sillä siihen sisältyy lupaus vallasta ja naisia paremmasta kulttuurisesta ja sosiaalisesta asemasta (Connell 1995, 79). Vaikka yhteiskunnan patriarkaalisuus rakentuu hierarkkisesti vallan jakautuessa epätasaisesti, miesten enemmistön on periaatteessa syrjäytymisuhasta huolimatta kannattavaa suosia miehisiä arvoja ja asenteita sekä puhe- ja ajatustapoja, sillä vasta rationaalisuuden erottaminen maskuliinisuudesta raivaisi tilaa tasa-arvoisemmille valtamalleille (Jokinen 2000, 17, 156). Risto Jokinen kuuluu maskuliinisen hegemonian kannattajiin, sillä hän toivoo pääsevänsä jonain päivänä sekä työpaikan että yhteiskunnan valtajärjestelmässä ylöspäin. Tämänhetkinen tilanne, jossa hän, vaikka osakas onkin, epäilee olevansa työpaikan henkissä hierarkiassa alimpana, ärsyttää häntä:

Risto tuijotti Penttiä, vahtien hänen reaktiotaan: jos se alkaa vittuilla, mä tahan sen. Inhottava, haluaa toisen epäonnistuvan, paskiainen. Yrittäisit itse! (89)

Risto ei ole varma, pitäisikö hänen olla valmiina puolustautumaan vai ei. Mies ei kuitenkaan halua romuttaa työpaikan nykyistä toimintamallia, sillä se yhdessä muiden firmojen vastaavien järjestelmien kanssa antaa hänelle osittain kuvitellun lupauksen siitä, että hän voisi jonain päivänä kuulua maskuliinisen hegemonian suunnannäyttäjiin.

Maskuliinisuuden hegemonia on toistaiseksi arkipäivää, sillä mieskeskeinen kulttuuri näkee ainakin abstraktilla tasolla miehen ja maskuliinisuuden tulevan ennen naista ja feminiinisyttä (Jokinen 2003, 15). Patriarkaalisuuden horjuttamisyritysten taustalla on aiemmin nähty olevan pääasiassa naisasia-likkeiden, mutta myös miehet voivat tehdä poliittisia valintoja tuottaakseen uusia malleja sukupuolten roolien ja tasa-arvon kentälle. Konkreettinen sosiaalinen ympäristö vaikuttaa kuitenkin aina tällaisten valintojen tekemiseen, joten suuria muutoksia tuskin tullaan näkemään lähitulevaisuudessa. (Connell 1995, 86.)

3.2 Miehen suhtautuminen naiseen

Ihmisen suhtautuminen toiseen ihmiseen määrittyy yleensä hänen suhtautumisestaan omaan itseensä. Vastakkaiseen sukupuoleen suhtautumisessa taustatekijöitä on varmasti useita, mutta tässä työssä keskityn maskuliinisuuden muotoutumisesta ja ylläpidosta juontuviin vaikutuksiin miehen suhteessa naiseen. Vaikka maskuliinisuus sijoittuu maskuliinisuus–feminiinisyys-jatkumolla selvästi sen toiseen päähän, sisältää se silti myös feminiinisiä piirteitä. Miehen suhtautuminen näihin länsimaisessa kulttuurissa maskuliinisuuden vastakohtaisuutta osoittaviin piirteisiin vaikuttaa myös hänen kaikkiin naissuhteisiinsa (ks. Jokinen 2003, 9).

Miehen suhtautuminen naiseen on Jalat edellä –teoksessa parhaimmillaan tasa-arvoista ja yhteyttä hakevaa:

Kävi niin kuin Risto oli pelännyt. Sanoja ei löytynyt. Mutta asia oli vielä, se oli yhä olemassa, ja hän katsoi Katjaa ja pyysi katseellaan tätä olemaan hellävarainen. Älä riko tätä, mikä minulla on. Koeta vaan tajuta edes jotain, kuuntele. Jos et sanoja, niin minua. Kuuntele minua.
Katja vaistosi kyllä miehensä heikon hetken, ja jokin Riston katseessa kehotti häntä hellyyteen, varjelemaan. (73)

Risto yrittää päästä vaimonsa kanssa keskusteluyhteyteen, jossa molemmat kuuntelisivat toisiaan tasa-arvoisesti. Hyvin lyhyen hetken hän näkee vaimonsa arvokkaana ihmisenä, jota hän tarvitsee. Tällaiset harvat hetket ovat niitä, jolloin Riston ja Katjan suhteessa olisi mahdollisuus lähentymiseen ja toistensa ymmärtämiseen. Risto voisi ymmärtää, ettei hänen maskuliinisuutensa kärsi yhtään siitä, jos hän vähän useammin myöntäisi tarvitsevansa vaimoaan. Toisen ihmisen tarve ei ole feminiininen vaan inhimillinen piirre. Katja ei kuitenkaan pysty vastaamaan Riston yllättävään läheisyyden tarpeeseen, vaan torjuu tämän kylmästi.

Risto ei ymmärrä, mistä hänen vaimonsa reaktio johtuu, vaikka on kohdellut tätä hyvin välinpitämättömästi, loukkaavasti ja esineellistävasti. Katja tiivistää kärjistäen Riston käyttäytymisen itseään kohtaan:

– Ja kyllä mä tiedän siitä naikkosesta jonka luona sä olet rampannut. Jo pitempään, ilmeisesti. Niin, että älä yritäkään leikkiä marttyyria, tai hylättyä. [– –.] – Saatana!

Sä olet niin tyypillinen mies, hän puuskahti päätänsä puistellen. – Varmistat selustan etukäteen, pidät kulissia pystyssä, ja on sitten heti uusi elämä odottamassa, mä en voi käsittää. (140)

Katja kokee Riston käyttäneen häntä hyväkseen, eikä enää pysty kohtaamaan miestänsä vaieten vaan haluaa sanoa asiat ääneen. Katjan sanavalinnat ovat hyvin stereotyyppisiä halventavia ilmauksia, hän puhuu naikkosesta, tyypillisestä miehestä ja selustan varmistamisesta. Teokselle on tyypillistä tällainen vahvojen substantiivien ja verbien käyttö, sen sijaan värikkäästi kuvailevia, arvottavia tai affektiivisiä lisämerkityksiä sisältäviä adjektiiveja tai adverbeja tekstissä on melko vähän. Esimerkin kontekstissa kaikki Katjan käyttämät sanat ovat vahvasti kielteissävyisiä, millä Katja yrittää kertoa Riston puuhien aiheuttaman mielipahan määräästä. Riston reaktio vaimonsa purkaukseen on lähinnä yllättynyt. Vaikka Risto on halukas nauttimaan miehen perinteisestä valta-asemasta ja tunteesta, joka tulee perheen päänä olemisesta, hän ei kuitenkaan ole valmistautunut kohtaamaan vastustusta, jota hänen valta-asemansa osoittaminen useiden seksisuhteiden kautta aiheuttaa (ks. Connell 1995, 104, 108, 115). Katja ei kuitenkaan ole ainoa, joka tuntee itsensä hyväksikäytetyksi:

Yöllä Risto oli hiipinyt salaa vaimonsa ja poikansa luota heidän huoneeseensa. [– –.] Marika oli tuntenut itsensä voittajaksi. Heidän kohtaamisensa oli ollut jännittävä, salainen. Hurmaava! [– –.] Enää Marika ei tuntenut itseään voittajaksi kun Risto livisti samalla lailla takaisin kotiinsa. Hän ei tuntenut paljon mitään. (40)

Risto on onnistunut sotkemaan ihmissuhteensa perinpohjaisesti esineellistävällä suhtautumisellaan naisiin. Rakastajatarkin on turhautunut Riston kukkoiluun. Risto luulee rakastavansa vaimoaan – tai rakastajatartaan, ei sen nyt niin väliä, kumpaa. Risto toteakin teoksessa, että ”rakkaus on ikuista, vain kohteet vaihtuvat” (164). Näin hän kiistää naiselta arvon tuntevana, inhimillisenä olentona. Maskuliininen mies iskee naisia oikealta ja vasemmalta, rakastaa heitä hetken ja jatkaa matkaa – tai niin Risto tuntuu ajattelevan. Jokainen hänen liikkeensä on suunniteltu, jokainen hellä tai romanttinen ele on siirto kohti tavoitetta. Helliminen voidaan Jokisen (2003, 135) mukaan nähdä teeskentelyksi, jonka tavoitteena on yhdyntä. Pelimies nimittäin kaipaa seksiä, koska se on maskuliinista. Nainen on statussymboli,

jota näytetään toisille miehille ja jolla voidaan kerskua (Jokinen 2003, 135). Ristolla naisia on jopa kaksi!

Kaikesta maskuliinisuutensa pönkittämisestä huolimatta Risto tuntee itsensä kokonaiseksi ihmiseksi vasta, kun hän uskaltaa kohdata tunteensa ja tunnustaa olevansa riippuvainen muista rakastamistaan ihmisistä:

Hänellä oli äkkiä tarve puhua, puhua kaikesta, kaipauksesta. Yksinäisyydestä. Hän kaipasi Teroa, kaipasi Katjaa, Marikaakin. Hän halusi kertoa miltä hänestä tuntui, halusi pukea olonsa sanoiksi. [– –.] Hän olisi puhunut vaikka Riihijärven Pentille, jos olisi voinut, mutta tajusi sitten: minä en ole mukava ihminen. Kukaan ei kuuntele.(198)

Kun Risto huomaa menettäneensä kaikki itselleen tärkeät ihmiset, hänestä löytyy rohkeutta kohdata tilanne. Sen jälkeen hän tuntee itsensä miehekkäämmäksi kuin aikoihin. Samalla Risto liikaa lähemmäksi nykymaskuliinista mieskuvaa: nykyisin mies saa osoittaa tunteitaan ja käyttäytyä pehmeämmin kuin ennen. Oman henkilökohtaisessa murroksessaan hän alkaa omaksua uudenlaisen maskuliinisuuden käsitteitä ja käyttäytymistä, mikä liittyy tiiviisti jonkin tietyn kulttuurin jäseneksi tulemiseen (Jokinen 2003, 22). On mielenkiintoista huomata, miten muun muassa tämän esimerkin teksti koostuu toisaalta aktiivisista verbeistä (kaivata, kertoa, puhua), toisaalta taas nominaalistetuista ilmaisuista, joissa prosessiluonteinen toiminta (kaipaus, yksinäisyys) on muunnettu asiantilaksi. Asettelu on *Jalat edellä* -teokselle melko luonteenomainen, sillä teoksen kerronta etenee pitkälti aktiivisten tekojen kautta mutta välillä myös nominaalimuotoisten ilmausten avulla, joilla on pystytty häivyttämään tekijänsä taustalle: Risto Jokinen elää elämäänsä ja prosessoi sitä mielessään, mutta välillä hän ottaa etäisyyttä tapahtumiin jättämällä tekijän taustalle. (Ks. esim. Fairclough 1997, 40–41.)

3.3 Homososiaaliset suhteet

Maskuliinisuus määritellään paitsi eroina feminiinisyteen myös eroina toisiin maskuliinisuuksiin. Paikka miesten keskinäisessä hierarkiassa löytyy kamppailemalla toisten miesten kanssa. Miehet tuntevat tarvetta esittää miestä toisille miehille, todistaa miehisyyttään isille, pojille, esimiehille, työtovereille, kavereille. Näitä miesten välisiä, kilpailun ja kaveruudenkin värittämiä ihmissuhteita kutsutaan homososiaalisiksi suhteiksi. Naisilla ei ole ensisijaista roolia näissä todistelun ja arvottamisen kyllästämissä suhteissa, vaikka toki miehet esittelevät maskuliinisuuttaan heillekin. Naisten suosio on yksi tapa todistaa mieheyttä toisille miehille. (Kimmel 1996, 7, ks. myös Jokinen 2003.)

Heteromiesten homososiaalisuutta kuitenkin varjostaa pelko, että toverillinen sosiaalisuus muuttuu eroottissävytteiseksi:

– – se riivatun laiheliini oli osunut kerrankin oikeaan, oli tehnyt ainoan oikean teon koko iltana, kenties koko elämässään. Hän oli osunut juuri oikealla hetkellä oikealla vesimäärällä oikeaan kohtaan kiuasta, ja tarjonnut koko saunalliselle miehiä täydellisen löylyn, täydellisen hetken, yhteisen kokemuksen, ja nyt tämä höppänä vanhus tarjosi hänelle sitä samaa löylyä, lämpöä, voimaa: se virtasi vanhuksen sormista Riston hartioiden kautta hänen sydämeensä saakka niin että häntä alkoi itkettää. [– –] – Juu, ei tarvitse pelätä, vanhus sanoi. – En minä luule teitä homoksi. (67–68)

Vanhuksen hieroessa Riston hartioita Risto uskaltaa hetkeksi kohdata omat tunteensa. Samalla hän kuitenkin joutuu tilanteeseen, jossa hänen mieheytensä kyseenalaistuu, sillä toisen miehen kosketus saa hänet itkemään – tällaista toimintaa ei perinteisesti ole kovin yleisesti yhdistetty maskuliinisenä pidettyyn käytökseen. Kosketus ei ole eroottinen, mutta se selvästi herättää Ristossa voimakkaita tunteita, ehkä muistoja omasta isästä tai hetkestä oman poikansa kanssa. Tilanteen kuvaus onkin tekstissä hyvin vahvaa ja kertovaa. Riston tapa nimetä muita miehiä on kuvaava: kun hän kutsuu itsessään myönteisiä ja vahvoja tunteita herättäneitä miehiä riivatun laiheliiniksi ja höppänäksi vanhukseksi, hän samalla varmistaa sen, ettei kukaan epäilisi hänen nauttineen kyseisistä tilanteista, mikä todistaisi hänen olevan joko homoseksuaali tai naismainen. Kimmelin (1996, 8) mukaan miehet pelkäävät luodessaan homososiaalisia suhteita, että toiset paljastavat heidän ei-

maskuliinisen, ei-tosimiehisen olemuksensa. Tällaiset pelot varjostavat ja sääntelevät miesten luomia organisaatioita, järjestelmiä ja homososiaalisia liittyviä. Yllä olevassa esimerkissä vanhus uskaltaa kuitenkin pukea sanoiksi pelon, joka Ristossa on herännyt hänen kosketuksensa myötä: vanhus ei pidä Ristoa homona, vaikka näkee tämän käyttäytyvän tiettyjen normien mukaan epämaskuliinisesti.

Epäonnistumisen voidaan kärjistetysti nähdä mitätöivän miehen maskuliinisuuden kaikista aiemmista onnistumisista huolimatta. Maskuliinisuus ei tästä näkökulmasta katsottuna ole pelkästään halua valtaan tai kontrolliin vaan myös pelkoa toisen miehen alistamaksi joutumisesta. (Kimmel 1996, 6.) Riston on vaikea kestää epäonnistumistaan mainoksen teossa, koska sen myötä hän joutuu tilanteeseen, jossa hänen miespuoliset työtoverinsa ovat ikään kuin häntä parempia:

Risto marssi takki hartioillaan ulos paikallisradion studiosta. Hän oli raivoissaan, jousi kiristi häntä ja hän tunsu paineen sisällään. Hän halusi purkaa sen, nyt heti. Hän sytytti savukkeen ja katseli ympärilleen.
Nyt oli tehtävä jotakin. Ei tätä muuten kestä. Mitä ne oikein kuvittelevat olevansa? Tekisivät itse mainoksensa, jos ovat kerran niin hyviä että on varaa nauraa.
Kadun toisella puolella oli kapakka. (96)

Osoittaakseen olevansa maskuliininen Risto marssii kapakkaan, kuten suomalaisella miehellä on stereotyyppisesti ollut tapana tehdä epäonnistumisen hetkellä. Reipas humaltuminenhan on perinteisesti katsottu selväksi tosimiehen merkiksi. Hänen käytöksensä kertoo kuitenkin myös inhimillisyydestä: jokainen ihminen miettii jossain vaiheessa elämänsä, millaisena muut hänet näkevät ja miten he häneen suhtautuvat. Risto joutuu työtoveriensä edessä tilanteeseen, josta hänen vaimonsa on häntä (teoksen alussa) epäsuorasti varoittanut. Tilannetta, jossa muut nauravat pilkallisesti itselle, on varmasti useimpien ihmisten vaikea kestää. Epävarmuus on tunteena kielteissävytteinen, Risto hämmentyy sen edessä ja ratkaisee tilanteen ensimmäisellä mieleensä tulevalla tavalla.

Vaikka mies ei täyttäisi hegemonisen maskuliinisuuden attribuutteja ja rakentaisi mieheyttään homososiaalisessa vertaisryhmässä, hänen sukupuoli-

lensa säilyy silti aina kyseenalaistamattomana. Homososiaaliset suhteet järjestävät miehistä maailmaa ja miehet ja maskuliinisuudet ovat hierarkkissa suhteessa toisiinsa. Silti miehet kuitenkin suurelta osin liittyvät yhteen, kun vastapuolelle asettuvat naiset ja feminiinisyys. (Jokinen 2003, 241, 244.) Jalat edellä -kirjassa tällaista miehet vastaan naiset -asetelmaa ei juuri esiinny, sillä Riston sosiaaliset suhteet muihin miehiin ovat hajanaisia ja ohimeneviä ja silloinkin jännittyneitä. Ainoa esimerkki miesten yhteenliittymästä naisia vastaan löytyy kirjan alusta:

- Aika kummallista, jos multa kysytään. Kuka sellaisen keksi? äiti kysyi isältä.
- Rakkaani, sulta ei kysytä, isä jatkoi, lakkasi puhaltelusta ja sekoitteli sen sijaan kahvia lusikalla, kiiwaasti ki-lik ki-lik li-lik ki-lik. - Ja... no. Se lähti oikeastaan Pentin ajatuksesta, alun perin. Täytyy myöntää.
- Ai se oli Pentin ajatus? [- -]
- No, niin. Mutta minä sitä ideaa aloin kuitenkin ajamaan. (16-17)

Tilanne hakee asetelmaa Risto ja Pentti vastaan Katja, mutta päättyy ennemminkin asetelmaan, jossa Pentin ajatus ja Katjan reagointi pommittavat Ristoa vastakkaisista suunnista. Risto yrittää korostaa keskustelussa omaa merkitystään toisaalta suhteessa Pentin ideaan, toisaalta suhteessa asemaansa perheen päänä, jonka perusteella hänellä olisi oman näkemyksensä mukaan enemmän valtaa päätettäessä perheenjäsenten puheenvuorojen jakamisesta. Homososiaalisten suhteiden muokkausta tapahtuu, kuten esimerkki osoittaa, silloinkin, kun suhteen osapuolista vain toinen on paikalla.

4 Maskuliinisen väkivallan kasvot

4.1 Väkivallan muodot ja kohteet

”Väkivaltadraama tarjoaa lukijoille maailman, jossa miesten elämä on väkivaltainen, lyhyt ja julma, mutta miehuullinen ja kunniallinen ja ennen kaikkea naisesta riippumaton itsenäinen maskuliininen projekti.” (Jokinen 2000, 11–12.) Vaikka väkivalta on periaatteessa länsimaissa kiellettyä, nykyviitteessä väkivalta esitetään pääasiassa luonnollisena, miehekkäänä ja jopa tavoiteltavana asiana. Väkivallan tekijä on sekä tosielämässä että viitteessä yleensä mies; väkivalta on sukupuolittunut. Sen ilmenemismuodot vaihtelevat: kyse voi olla esimerkiksi loukkaavista teoista ja sanoista, näiden uhasta tai toiseen kohdistuvasta alistavasta ja pakottavasta toiminnasta – väkivallan tavoitteena on kuitenkin toisen ihmisen hallitseminen, kontrollointi ja hyväksikäyttö. (Jokinen 2000, 13–14.) Väkivalta on luonnollistunut osaksi jokapäiväistä elämää, sitä näkee päivittäin ilman, että asiaan välttämättä reagoi mitenkään. Väkivalta on myös rakenteellistunut. Tällöin (vrt. Galtung 1990, 292–294) väkivaltaa tarkastellaan abstraktimmalla tasolla, ja se nähdään poliittisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten rakenteiden tuottamana ihmisten välisenä eriarvoisuutena.

Väkivaltaa on pyritty selittämään useiden mallien avulla. Sen on nähty johtuvan muun muassa ihmisen geneettisestä taipumuksesta olla väkivaltainen, ihmisen perusviettien toteuttamistarpeesta ja ihmisen tavasta oppia mallien ja vahvistamisen kautta (Jokinen 2000, 14–16). Malleista on löydettävissä jokaisesta hyviä ja huonoja puolia, mutta ne jäävät yhdessäkin vajaiksi selitysmalleiksi, ellei niitä täydennetä ’kulttuurisen väkivallan’ käsitteellä. Galtungin (1990, 291) mukaan kulttuurisena väkivaltana pidetään niitä kulttuurin aspekteja, joiden avulla oikeutetaan suoraa tai rakenteellista väkivaltaa. Näitä keinoja ovat hänen mukaansa esimerkiksi erilaiset naista suo-

raan halventavat tai naiseen alentavasti viittaavat symbolit, julisteet, iskulauseet ja sanonnat, joita käytetään itsenäisesti, joukkotiedotusvälineissä tai kirjallisuudessa. Samalla, kun kulttuurinen väkivalta saa väkivallan näyttämään oikeutetummalta, se luonnollistaa väkivaltaa.

Miesten harjoittama väkivalta on maskuliinisuuteen kytkeytyvää väkivaltaa. Jokinen (2000, 27) viittaa termillä 'miesten väkivalta' miesten tekemään, miehiin instituutioihin, mieskulttuuriin ja kulttuuriseen maskuliinisuuteen liittyvään väkivaltaan. Sen kohteina voivat hänen mukaansa olla naiset, lapset, miehet, ympäristö tai miestekijä itse. Mielestäni Jokisen näkemys väkivallan sukupuolistumisesta on laaja-alaisuudessaan hyvin käyttökelpoinen, joten viittaan tässä tutkimuksessa termillä 'miesten väkivalta' samaan sisältöön kuin hän.

Miesten väkivaltaa on käsitteellistetty sen mukaan, kehen väkivalta kohdistuu. Mies tekijänä -asetelma nähdään miesten väkivallan normatiivisena muotona⁶. Kaikissa kulttuureissa luonnollistunein ja hyväksytyin miesten väkivallan muoto on toiseen mieheen kohdistuva väkivalta. Pidetään normaalina, että pojat nahistelevat keskenään – väkivalta nähdään, pelottavaa kyllä, luonnollisena osana mieheksi kasvamista ja oman paikkansa löytämisestä. Osittain se voidaan nähdä hyväksyttävänä pidettävänä rituaalinomaisena homososiaalisena⁷ käyttäytymisenä, osittain taas pakonomaisena kilpailuna ja miehisyyden korostamisena, jolloin toiset miehet nähdään potentiaalisina väkivaltaisina vastustajina. Miehin valta-asteikko on usein tiukan hierarkkinen, jolloin väkivallan taustalla yleensä on oman valta-ase-
man säilyttäminen tai sen parantaminen. Homososiaalisista liittymistä voidaan toisaalta hakea turvaa toisia miehiä vastaan, toisaalta niihin liittyy myös aitoja ystävyysuhteita. Miesten välinen väkivalta voi olla fyysisen

---

⁶ Myös nainen voi harjoittaa miehistä väkivaltaa, jos hän käyttää perinteisesti maskuliiniseksi miellettyjä toimintatapoja (Jokinen 2000, 27).

⁷ Homososiaalisuudella tarkoitetaan heteromiesten sosiaalisia liittymiä, miehisen etuoikeuden alakulttuureja, joissa patriarkaalista valtaa uusinnetaan. Erilaiset jengit, saunaporukat ja kabinettien valtaklikit ovat esimerkkejä homososiaalisista yhteenliittymistä, jotka eivät siis ole luonteeltaan seksuaalisia. (Jokinen 2000, 31.)

väkivallan lisäksi myös taloudellista, sosiaalista ja poliittista alistamista ja sortoa, sillä väkivalta on yksi keino järjestää miesten keskinäistä hierarkiaa. (Jokinen 2000, 28–30.)

Kaikissa yhteiskunnissa ja kulttuureissa ilmenevä, vähemmän yleisesti hyväksytty väkivallan muoto on naisiin kohdistuva väkivalta. Se tapahtuu usein yksityisyydessä, on luonteeltaan intiimiä ja seksuaalista⁸, ja yleensä tekijänä on naiselle tuttu mies (Jokinen 2000, 35). Usein naiseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkaamista edeltää henkinen väkivalta, johon voi sisältyä muun muassa nimittelyä, syyttelyä, julkista nöyryyttämistä, kontrollointia ja taloudellisia painostuskeinoja (Jokinen 2000, 37). Nämä väkivallan muodot ovat kuitenkin vain osa siitä patriarkaalisen vallan käytöstä, jota miehet suuntaavat naisiin. Naisiin kohdistuvaa yhteiskunnallista ja kulttuurista sortoa, rakenteellista väkivaltaa, ovat myös naisvaltaisten alojen väheksyntä, naisten miehiä alhaisempi tulotaso samoissa työtehtävissä, naisten marginalisointi ja sivuuttaminen päätöksenteossa, naisten esineellistäminen pornografisissa lehdissä ja naisiin kohdistuvan väkivallan viihteellistäminen esimerkiksi elokuvissa. Naisiin kohdistuva väkivalta on miesten käyttämä vallan muoto, ja sellaisena se on este sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiselle. (Jokinen 2000, 39.)

Jokinen (2000, 40–41) liittää miesten lapsiin kohdistaman väkivallan tiiviisti osaksi miesten naisiin kohdistamaa vallankäyttöä. Suurimmassa osassa tapauksista lapsiin kohdistuva väkivalta saattaa liittyä ongelmiin vanhempien parisuhteessa, ja isän lapsiin kohdistama väkivalta on suunnattu viimekädessä vahingoittamaan äitiä – Jokisen (2000, 40) mukaan nainen kokee itsensä tällöin huonoksi äidiksi, kun ei pysty suojelemaan lapsiaan. Lapset joutuvat turhan usein myös eroavien vanhempien vallankäytön pelinappuloiksi, jolloin heihin kohdistuva henkinen väkivalta jatkuu myös vanhempien parisuhteen loputtua. Mielestäni miesten lapsiin kohdistamaa väkivaltaa ei tule kuitenkaan aina tarkastella naisiin suunnatun patriarkaalisen val-

---

⁸ Seksuaalisen väkivallan kirjo on laaja. Se vaihtelee miesten tavasta huomautella vieraille naisille näiden ulkonäöstä ei-toivottuun kosketteluun ja raiskaukseen. (Jokinen 2000, 38.)

lan osana. Erityisesti miesten lapsiin kohdistamaa henkistä väkivaltaa on mahdollista analysoida myös sellaisenaan ilman aikuisen miehen ja naisen tasa-arvon mukanaan tuomia jännitteitä. Mies voi haluta osoittaa valtaansa suhteessa lapsiin osittain samoilla keinoilla kuin suhteessa naisiin: pelottelemalla, alistamalla ja jättämällä vaille huomiota. Lapsella on ikänsä ja kehityksensä puolesta erityinen tarve monipuoliseen vuorovaikutukseen, ja tämän tarpeen laiminlyöminen on yksi henkisen väkivallan muoto.

Miehiin kohdistuvasta väkivallasta voidaan erottaa aiemmin käsitellyn miesten hierarkkisiin valta-asemiin liittyvän väkivallan lisäksi sellainen miesten keskinäinen väkivalta, johon liittyy miesvähemmistöihin kohdistuvia ennakkoluuloja, syrjintää ja väkivaltaista vainoa. Tällaista miehiin kohdistuvaa väkivaltaa sisältyy muun muassa rasismiin ja homofobiaan. Se eroaa miesten välisestä väkivallasta, sillä se kumpuaa ei-normatiivisen pelosta ja kohdistuu selkeästi vähemmistöihin. Homoviha on lähellä naisvihaa, sillä ne molemmat perustuvat heteromiesten tarpeelle vahvistaa omaa identiteettiään halveksimalla kaikkea feminiinistä. Homofobian rakenteellinen ja yhteiskunnallinen ilmentymä on heteroseksismi, jossa vaino kohdistuu tasapuolisesti kaikkeen heteroseksuaalisesta käytöksestä poikkeavaan. (Jokinen 2000, 42.)

Miehen itseensä kohdistama väkivalta on usein jäänyt vähimmälle huomiolle muun muassa tiedotusvälineissä. Itseen kohdistuva väkivalta ilmenee esimerkiksi itseinhona, syyllisyytenä ja naisiin, homoseksuaalisuuteen ja vähemmistöihin kohdistuvana vihana. Sen taustalla on maskuliinisen egon rakenteeksi sisäistetty väkivalta, jonka perustana on tunteiden, passiivisuuden ja feminiinisyyden miehisenä pidetty kieltäminen. Käytännön tasolla omien tunteiden tukahduttamista, kuluttavaa elämäntyyliä, epäterveellisiä ruokailu- ja juomatottumuksia ja liikunnan laiminlyöntiä voidaan pitää itseensä kohdistuvan väkivallan merkkeinä. Myös oman terveyden vaarantaminen erilaisissa hurjissa tempauksissa kuten äärioloissa vaeltaminen omin avuin voidaan nähdä itseen kohdistuvaksi väkivallaksi. (Jokinen 2000, 43.)

Reidar Palmgrenin teoksessa *Jalat edellä* esiintyy kaikkia väkivallan lajeja – sekä fyysinen että henkinen pahoinpitely vaihtelevine kohteineen ovat läsnä Risto Jokisen elämässä monitasoisena verkostona sinä lyhyehkönä aikana, jota teos kuvaa. Hän toteuttaa kattavasti, jopa karrikoidusti, sitä suomalaisen miehen kuvaa, jossa mies ottaa tilan olemassaolonsa ja tunteidensa tarkasteluun väkivaltaisen käyttäytymisen avulla.

Väkivallan lajien tarkastelu konkreettisten tekstiesimerkkien avulla on tämän tutkimuksen analyysin perusmenetelmä. Samalla hahmottuu, miten teoksen diskurssi liittyy osaksi yhteiskunnallista tapaa käsitellä väkivaltaa. Tekstissä olevien kielellisten valintojen analysoiminen antaa kuvan myös siitä, miten tekstin henkilöiden ja lukijoiden väliset sosiaaliset suhteet heijastuvat tekstiin.

4.2 Toiset miehet kilpailijoina

Ole jo hiljaa! Älä nolaa itseäsi enempää, Risto mietti hampaat irvessä. Jumalauta mikä idiootti! Tee edes yksi asia oikein, lähde ulos ja tapa itsesi, hukuttaudu vaikka.
(48)

Yllä oleva tekstikatkelma heijastaa vahvasti Riston asennoitumista kanssaihmissä. Harva ihminen on hänelle yhdentekevä, hän joko pitää – tai useimmiten ei pidä – ympärillään olevista ihmisistä. Vaikka Risto on ulospäin melko korrekti, hän laukoo ajatusmaailmassaan hyvin suorasanaisia, väkivaltaisia kommentteja muista ihmisistä: tässäkin hän nimittää toista miestä idiootiksi ja kehottaa tätä mielessään tappamaan itsensä. Esimerkin ajatukset kietoutuvat vahvasti kulttuuriseen maskuliinisuuteen⁹ kuuluvien piirteiden ympärille: pahinta, mitä miehelle voisi tapahtua, on että hän epäonnistuisi miehuuskokeessaan, maskuliinisuuden mittari heilahtaisi miinuk-

---

⁹ Kulttuurisen maskuliinisuuden käsitteellä viitataan tiettyssä kulttuurissa yhteisesti jaettuun käsitykseen siitä, mikä on maskuliinista – Suomessa esimerkiksi fyysinen voima, kivun kestäminen ja rationaalisuus. Kulttuurinen maskuliinisuus on ansaittava ja sitä on todistettava erilaisten miehuuskokeiden avulla. Niiden sisältö ei ole vakio vaan vaihtelee miehen mukaan, yleensä miehuuskokeet kuitenkin sisältävät erilaista fyysisen tai psyykkisen kivun kestämistä. (Jokinen 2000, 68–69.)

selle ja mies ei olisikaan tosimies. Koska Riston ajatusten kohde on osoittanut epämiehuullisia merkkejä, hän on vaaraksi myös Ristolle, sillä tämän feminiinisyyteen viittaavat piirteet saattavat pyrkiä horjuttamaan maskuliinisen miehen miehisyttä. Riston ajatusmaailmassa ainoa oikea asia, millä mies voisi vielä pelastaa maskuliinisuutensa, olisi itsemurha. Jokisen (2000, 97) mukaan maskuliinisuutensa toteuttamisessa säännöllisesti epäonnistunut mies voi lunastaa kuolemallaan ja kuolintavallaan miehisen kunnian. Risto ei kuitenkaan pidä miehen mahdollisuuksia kunniansa palauttamisessa erityisen suurina, sillä hän ei kuvittele miehen pystyvän toteuttamaan erityisen raa'alla tavalla itsemurhaansa – mitä raaempi tapa, sitä menestyksekkäämin toteutettu perinteinen miehuus (Jokinen 2000, 97).

Tosielämässä mies ei selviä aina tilanteesta kuin tilanteesta. Risto kuitenkin haluaa uskoa miehen mahdollisuuksien olevan rajattomat ja joutuu radio-mainosta äänittäessään kohtaamaan oman rajallisuutensa. Pahempaa kuin pelkkä epäonnistuminen on kuitenkin epäonnistuminen toimiston toisen osakkaan, työpaikan henkisessä hierarkiassa Riston yläpuolella olevan Pentin nähden:

Pentti oli kääntänyt selkensä Ristolle, mutta hänen hartiansa hytkyivät pidätetyn naurun tahdissa. Risto taas näytti siltä kuin olisi voinut tappaa tämän, tai kenet tahansa, ja hypisteli käsissään paperilappua. (89)

Teoksessa Risto ei koe varsinaista henkistä tai fyysistä väkivaltaa Pentin suunnalta. Riston ajatuksista ja kommentteista käy kuitenkin ilmi, että hän tuntee jonkinasteista miehistä riittämättömyyttä verrattuna Penttiin. Tämä voi johtua epävarmuudesta, jonka lapsuudessa tapahtuneet poikien väliset nahistelut ja tappelut saattavat jättää miehiin: jokainen toinen mies nähdään lapsesta asti mahdollisena nöyryyttäjänä, vihollisena ja kilpailijana (Jokinen 2000, 31). Esimerkissä Riston maskuliinisuuteen kohdistuu Pentin suora loukkaus, kun tämä nauraa hänen ongelmilleen mainoksen äänitystilanteessa. Risto on tilanteessa heikoilla suhteissa toiseen mieheen, ja ainoa ulospääsy tilanteesta on näyttää äärimmäisen uhkaavalta.

Myöhemmin teoksessa Risto etsii toisenlaista ratkaisua alemmuuskompleksiinsa Pentin suhteen:

Saatana, mitähän ne sanoisivat, jos mä kerrankin jatkaisin juomista oikein kunnolla. Tulisn kännissä toimistoon, löisin nyркиn pöytään ja huutaisin että Saatana! Kuka täällä oikein määrää! Ja sitten paiskaisin jotakin seinään, puhelimen, joo. Se pamahtaisi palasiksi ja ropisisi lattialle. Tulisi aivan hiljaista.

Ja sitten mä ottaisin Penaa kauluksesta kiinni ja sanoisin sillä lailla hitaasti ja painokkaasti, että jätkä perkele, muistatkos sen Rakennus Oy Ahlforsin osakekaupan viime vuonna. Sä kusetit mua siinä, mä tiedän että sä vuosit Saastamoiselle ne tiedot. Ja kuvittelit, etten mä huomaisi mitään, saatanan rotta. Siinä se sitten vapisisi, ihan kuset housuissa, ja anelisi armoa että älä lyö, ethän, ja mä sanoisin tosi viileänä vaan, että mä en likaa käsiäni tuommoisiin. (97)

Riston ajatuksissa on nähtävissä suomalaisen miehen rooliin perinteisesti sisällytynyt tarve osoittaa miehisyttään uhoamalla ja meuhkaamalla. Siinä Risto kuvittelee laittavansa viinan voimalla järjestykseen sellaisen yhtiötoverinsa, jota kohtaan hän syystä tai toisesta tuntee alemmuutta. Tekstikatkelmassa on samanlaista näytön makua kuin Lemminkäisen sotaanlähdöissä, joita Jokinen (2000, 81) kuvaa jääräpäisiksi kuoleman uhmaamisiksi. Myös Lemminkäisen tapa ratkaista konfliktit on uhma ja väkivaltaan turvautuminen. Ero Kalevalan sotivan naissankarin ja 2000-luvulla bisnestä tekevän donjuanin välillä on, että jälkimmäinen kylvää tuhoa lähinnä vain omassa mielessään. Riston runsas voimasanojen käyttö kertoo myös pyrkimyksestä osoittaa omaavansa mahdollisimman paljon valtaa. Aikomus rikkoa toimistossa yleensä vallalla oleva käyttäytymiskoodi ja väkivaltaisen toiminnan suunnittelu osoittaa Riston aseman toimiston arvoasteikossa, sillä normaalisti hänellä ei olisi mahdollisuutta toimia suunnitteleamallaan tavalla. Riston karkea voidaankin nähdä joko yrityksenä nostaa omaa asemaansa edes kuvitelmien tasolla tai sääliittävästi meuhkaamisena, jonka kestävyyttä voi jopa kuvitelmien tasolla epäillä. Ruumiillisuuden ja aggressiivisuuden esilletuonti on ylipäänsäkin ominaisempaa miehille, joilla ei syystä tai toisesta ole miesten maskuliinisuutta pönkittävästä pääomasta kuten uraa, rahaa tai valtaa niin paljon, että se takaisi heille tasa-arvoisen aseman suhteessa muihin miehiin (Mikola 2003, 40). Risto kuitenkin jättää itselleen suomalaisessa yhteiskunnassa käytetyn, jossain määrin hyväksytyt takaportin, jonka avulla hänen käytöksensä itseään ylempänä toimiston arvoasteikossa olevaa miestä kohtaan olisi myöhemmin selitettävissä ja helpommin hyväksyttä-

vissä: hän päättää jatkaa juomista, että olisi kunnolla humalassa ennen suunnitelmansa toteuttamista.

Kuvitelmissaan Risto elää välillä miehuuskokeissa, joissa maskuliinisuus tulee todistettua moninkertaisesti:

Kohde oli lähellä. Se oli viidakkoon kätkeytyneiden guerillojen tukikohta, jossa amerikkalaiset panttivangit lojuivat häkeissään piestyinä ja nälissään, mutta ylpeytensä säilyttäen. Kuoleman uhkakaan ei saanut heitä paljastamaan tietojaan; he tais-
telivat pystypäin [- -]. [- -.] Guerillat sinkoutuivat kirkuen halki ilman, konekivääri-
tuli rätsi, ja miehet sätkivät villisti satojen luotien lävistäessä heidät. Vastarinta oli turhaa. (109–110)

Amerikkalaiset panttivangit joutuvat kestäämään sekä henkistä että fyysistä kidutusta, mutta heidän maskuliininen selkärunkansa kestää ja he todistavat olevansa tosimiehiä. Risto samastuu panttivankeihin ja ottaa kuvitelmiin mallia perinteisestä sotadiskurssista, jossa sotilas kuolee ylpeänä oman maansa puolesta. Viholliset Risto sen sijaan näkee epämaskuliinisina, minkä hän osoittaa kuvailemalla heitä feminiinistä sukupuolta esineellistävästä diskurssista käyttäen: naisten kerrotaan kirkuvan ja sätkivän (säärillään) eikä näitä käyttäytymistapoja yleensä kuvata ihailevassa mielessä. Tällaiset miesten naisista halventavasti käyttämät ilmaukset kertovat halusta samastua kielellisesti miesyhteisöön, samoin kuin väkivaltaisten ilmausten arkipäiväinen käyttö (Jokinen 2000, 146).

Miehet oppivat, että heidän tulee tietyissä tilanteissa kyetä väkivaltaan (vrt. Jokinen 2000, 34):

Pettymys sai Riston kämmenet hikisiksi. Pala kohosi hänen kurkkuunsa, ja hän painoi sen väkivalloin alas: suuttuminen tuntui hyvältä.

– Kuka siellä on? Kuka äijä siellä on? Mä nimittäin tapan sen.

Marika tukki hänen tiensä. Risto katsoi häntä silmiin, ja näki pikkutyön jota pitäisi ojentaa, läimäyttää oikein kunnolla, että oppisi käyttäytymään aikuisten seurassa. Riston huulet kapenivat, käsi puristui nyrkkiin ja alkoi kohota. Marika näki Riston aikeen ja toimi ensin: hänen vartalonsa teki nopean nykäisevän liikkeen, ja nyrkki osui paukahtaen silmän alle ennen kuin Risto ehti tajuta sen tulevan. (166–167)

Vaikka Risto pitää hyväksyttävänä, että hänellä on rakastajatar oman vaimon lisäksi, kokee hän reviiiriään uhattavan, kun hän havahtuu rakastajattarensa Marikan ovella ajatukseen, että naisella saattaisi olla asunnossaan toinen mies. Hän turvautuu tuttuun toimintamalliin ja osoittaa maskuliinisu-

tensa uhkaamalla tappaa toisen miehen – miesten välistä hierarkiaa järjestetään Marikan ovensuussa väkivallan avulla. Palmgren suhtautuu itse neutraaleimmin tekstinsä välityksellä juuri miesten väliseen väkivaltaan. Tämän väkivallan olemassaolo on perinteisesti ollut kaikista luonnollistunein väkivallan muoto, se on liitetty miesten sosiaaliseen kanssakäymiseen itsestään selvänä osana (Jokinen 2000, 28). Teksti uusintaa aktiivisesti tätä näkemystä ja samalla vahvistaa tuottamansa kulttuurisen väkivallan myötä miesten välisen väkivallan luonnollistumista.

Miesten väkivallan tyypillisin ilmentymä on Jokisen (2000, 203) mukaan väkivallan potentiaalisuus erotuksena väkivallasta tai sillä uhkaamisesta. Riston elämässä väkivallalla uhkaaminen tuntuu kuitenkin olevan enemmän sääntö kuin poikkeus, hänellä on tarve korostaa maskuliinisuuttaan tekeillä jatkuvasti väkivallan potentiaalisuus näkyväksi. Pelkästään yhden ovensuussa käydyn keskustelun aikana (edellinen esimerkki) hän uhkaa väkivallalla rakastajattarensa kuviteltua toista miestä, yrittää olla väkivaltainen rakastajattartaan kohtaan ja päätyy lopulta itse tämän itsepuolustukseksi luettavan väkivallan uhriksi. Ei ole yllättävää, että väkivallan kautta maskuliinisuuttaan määrittävän Riston eteen tulee tilanne, jossa toinen henkilö on häntä kohtaan väkivaltainen: patriarkaaliseen miesihanteeseen sisältyy ajatus, jonka mukaan miehen pitää kestää turpaan saaminen ja nuolla haavansa omissa oloissaan (Jokinen 2000, 32). Kiinnostavaa kuitenkin on, että lyöjä on nainen eikä toinen mies. Risto joutuu kohtaamaan naisen edessä sekä oman haavoittuvuutensa (pettymyksen tunne, pala kurkussa) että halveksittavan puolensa naisen hakkaajana (rakastajattareen kohdistunut aiempi pahoinpitely, uuden pahoinpitelyn yritys), sillä feminiinisydestään huolimatta Marikassa on myös itsepuolustukseen tarvittavaa maskuliinisuutta.

4.3 Nainen – hakattu ja rakastettu

Naiseen kohdistuvaa väkivaltaan suhtaudutaan eri kulttuureissa eri tavoin. Länsimaissa naisia hakkaavia miehiä ei katsota hyvällä, useissa arabikulttuureissa mies taas on mies vasta, jos pitää naisensa kurissa väkivallan avulla. Länsimaissa naiseen kohdistuvan väkivallan yhdeksi syyksi Jokinen (2000, 34) mainitsee sen, miten tunteiden osoittaminen samastuu heikkouteen ja miten samalla miehet huomaavat olevansa emotionaalisesti riippuvaisia naisistaan. Kun miehet lyövät vaimojaan, he samalla pyrkivät pitämään kurissa omia, kielletyiksi kokemia tunteitaan. Risto Jokinen toistaa teoksessa suomalaiselle väkivallalle tyypillistä toimintamallia, jossa naisen kokemus fyysinen väkivalta on läheisen miehen tekemää (Jokinen 2000, 35):

Katja tanssahateli soralla ja piteli parkuen kättään. Jokin oli muljahtanut ilkeästi hänen lyödessään, käsi tykytti ja siihen sattui. Hän katsoi sitä, ja väri pakeni hänen kasvoiltaan: pikkusormi oli vääntynyt, se sojotti luonnottomasti sivulle. [- -]. Ennen kuin Katja ehti tajuta, mitä oli tapahtunut, Risto oli tarttunut häntä pikkusormesta lujalla otteella. Kauhu valtasi Katjan ja hän alkoi vapista.

– Älä, älä Risto kiltti, älä. Et tee sitä, et! Et jumalauta väännä!

Risto käänsi Katjan sormeja nopealla liikkeellä. Kuului hiljainen, pehmeä 'knak', kun luu katkesi. Katja parkaisi, ja lyyhistyä sitten tiedottomana hiekalle. (142)

Risto on kadottanut kosketuksen itseensä ja omiin tunteisiinsa sekä joutunut vaimonsa lyömäksi, mutta kuten rationaalisen, perimaskuliinisen miehen kuuluu, hän ottaa tilanteen hallintaansa: hetkeäkään epäröimättä hän katkaisee Katjan sijoiltaan menneen sormen. Risto on oppinut hyvin miehisen käyttäytymismallin, johon kuuluu pystyä ylittämään se vastus, joka liittyy inhimillisen olennon vahingoittamiseen (Jokinen 2000, 32). Riston käytöksen selittäminen tällaisen maskuliinisuuden piirteitä hahmottavan mallin avulla tuntuisi kuitenkin väärältä – nyky-yhteiskunnassa mies, joka hakkaa vaimoaan, ei olekaan enää tos mies vaan säälittävä ja silti vaarallinen häviö. Vaikka Riston yhtenä tarkoituksena oli ehkä auttaakin Katjaa, hän ei noteerannut vaimonsa kieltoa eikä miettinyt, mihin suuntaan sormeja kääntää. Teksti osoittaa, miten hitaasti diskurssi vaikuttaa ideologisesti uskusten järjestelmiin: vaikka nyky-yhteiskunnassa pahoinpitely on väärää toimintaa, naisen ohittaminen päätöksenteossa ei vielä välttämättä ole.

Osittain omien kauhukuvien vallassa elävä Risto on tehnyt väkivaltaa paitsi vaimolleen myös rakastajattarelleen:

- Käärmepäinen hirviö, se olit sinä, [- -]. Yrittivät purra. Mun oli pakko tappaa ne. Taisin kiskoa sua tukasta, kun sulla oli ne letit. Ne... Bo Derek –hiukset.
- Niin teit jumalauta!
- Anteeksi.
- Kiskoit multa kourallisen lettejä päästä. Mulla on päänahka ruvella vieläkin! Muistikuva valtasi Marikan, ja maltti alkoi mennä.
- Ja tajuatko sä, millaista on viettää yö kämpässä jossa ei ole yhtään ikkunaruuutua? Toukokuussa, jumalauta! Täällä oli hallaa!
- Ei ikkunaruuutuja?
- Sä rikoit ne, idiootti! Joka ikisen. (168)

Vaikka parisuhteessa tapahtuvassa väkivallassa on yleensä kyse naisen kontrolloimisesta ja alistamisesta eikä vain miehen kyvyttömyydestä kontrolloida raivoaan (Jokinen 2000, 39), Riston järkkynyt henkinen tila lisää hänen väkivaltaisuuttaan. Kun Risto näkee tutun ihmisen tilalla itseään uhkaavan käärmepäisen hirviön, on hän samalla vakuuttunut siitä, että hänellä on oikeus kohdella hirviötä väkivaltaisesti puolustaessaan itseään. Ihmistä, joka tuhoaa järjestelmällisesti vihollisen, pidetään rationaalisena (Jokinen 2000, 155) – rationaalisuus ja väkivalta kytkeytyvät näin maskuliinisuuteen, sillä sotilaat ovat perinteisesti olleet miehiä. Risto kuitenkin poikkeaa perimaskuliinisen toiminnan kaavasta pyytäessään anteeksi toimintaansa. Mielestäni Riston anteeksipyyntö osoittaa hänessä itse asiassa olevan aavistuksen verran modernin tosiamiehen piirteitä. Risto kuitenkin säilyttää myös perinteisen miehekkyytensä, sillä anteeksipyyntöön ei liity feminiinisiksi luettavissa olevia selityksiä. Tehty mikä tehty, ja samalla pahoittelulla kuitaantuvat ikkunaruuutkin, vaikka Risto tajuaa rikkoneensa ne vasta myöhemmin.

Tilanne, jossa Marika ehtii ovensuussa lyödä Ristoa, sisältää myös naisen kohdistuvaa väkivaltaa. Risto toimii vihapäissään mielestään terveen järjen mukaisesti halutessaan lyödä Marikaa, kun tämä hänen mielestään käyttäytyy naiselle turhan lapsellisella tavalla. Tekstissä kielellistyy menneillä vuosisadoilla luonnollistunut mutta nyky-yhteiskunnassa vanhanaikaiseksi katsottu ideologia, jonka mukaan nainen ja lapsi ovat rinnastettavissa toisiinsa. Heikkisen (1999, 90) mukaan ideologioilla on sekä tajunnan, todellisuuden

että kielen ulottuvuus. Riston toiminta paljastaa hänessä itsessään hahmon, joka omaa maskuliinista ideaalia tavoitellessaan näyttää vahingossa oman patriarkaalisen ajattelumallinsa. Lukija saa mahdollisuuden analysoida Riston toimintaa nykyisen väkivaltadiskurssin tarjoamissa puitteissa, jolloin Riston ajattelumalli osoittautuu yhdeksi hänen heikoista kohdistaan. Yksittäiset kielenkäytöt voivat kertoa yhteisössä vallalla olevista ideologioista, mutta ne voivat myös osoittaa ristiriidan lausuman ja yhteisön sosiokulttuurisen käytännön välillä.

4.4 Lapsi marginaalisena uhrina

Lasta ei saa kohdella missään tilanteessa väkivaltaisesti. Aiemmin näin ei ollut, ja osa erityisesti vanhemmista nykyaikuisista onkin saanut kasvatuksen, johon on kuulunut esimerkiksi tukistamista ja risulla selkään antamista. Kaikki väkivallalla kasvatetut vanhemmat eivät pysty katkaisemaan väkivallan ketjua. Ainakaan *Jalat edellä* -teoksen Jokisen Ristolle lasten fyysinen kurittaminen ei ole mahdoton ajatus:

Marika tukki hänen tiensä. Risto katsoi häntä silmiin, ja näki pikkutyön jota pitäisi ojentaa, läimäyttää oikein kunnolla, että oppisi käyttäytymään aikuisten seurassa. (167)

Hänelle lapsen ojentaminen lyömällä ei jää edes ajatuksen tasolle, vaan hän yrittää seuraavaksi lyödä Marikaa, mutta tämä kuitenkin ehtii ensin. Risto on sisällyttänyt väkivallan luonnolliseksi osaksi ajattelutapaansa. Teksti uusintaa vanhemmille sukupolville tutumpaa kasvatustapaa sijoittamalla lapsen pahoinpitelyn Riston mielestä normaaliksi tavaksi kasvattaa lasta – naisen ja lapsenhan katsottiin olevan muinoin toistensa kaltaisia, mutta tilanne kääntyy kuitenkin pääläelleen, kun suunnitellun lyönnin kohde nousee tilanteen toimijaksi. Yllättävä käänne osoittaa lukijalle kriittistä suhtautumista Riston käyttäytymisen ilmentämään yhteiskunnalliseen epäkohtaan – lapsen ruumiilliseen kurittamiseen.

Vaikka *Jalat edellä* -teoksessa lapsiin kohdistuva väkivalta tai sen uhka on hyvin vähäistä, Riston ajatukset ovat teoksen alkupuolella astetta rankempia kuin pelkkä lyömisellä kasvattaminen:

(12) Ja päivän päätteeksi ne pikku äpäret olivat oksentaneet koko matkailuauton verhoilun pilalle, Risto tuumi. Siitäkös olivat Pirkko ja Voitto julmistuneet. Kops vaan, paukkuivat tyttöjen päät katukiveen! Ja ruumiit kanavaan loiskis, ja Pirkko ja Voitto pistävät tanssiksi, päästiinpä niistä! Risto katseli kuvaa hymyilevistä ja kiharatukkaisista kaksosista ja näytteli kiinnostunutta. (63)

Risto on maskuliininen tos mies, jota eivät pienet asiat hätkäytä. Hän suhtautuu vanhan miehen lapsenlapsiin esineellistävasti ja kuvittelee tyynen rauhallisesti näiden väkivaltaisen kuoleman. Riston raaka kuvitelma on hänelle tyypillinen, sillä välillä hän ajatuksissaan kehottaa itselleen hankalia ihmisiä kuolemaan. Tekstiin on myös kiteytynyt äärimmäisen karrikoidusti Riston musta puoli, kuva miehestä, joka ei epäröi kuvitella kaksostyttöjen kuolemaa. Esimerkistä välittyy hyvin myös Riston suhtautuminen lapsiin yleensä: hän näkee pikkulapset työtä teettävinä ja vaativina eikä oikein tiedä, miten heidän kanssaan oltaisiin. Suhtautuminen omaan poikaan on samalla tavalla kaksijakoinen, sillä vaikka hän pitää pojasta, vie tämä hänen mielestään liikaa aikaa ja rajoittaa aikuisen miehen elämää kiusallisesti. Riston suhtautuminen edustaa joidenkin nykyvanhempien perhekäsitystä, jonka mukaan lapsia pitää olla mutta jonkun muun pitäisi kasvattaa ja viihdyttää näitä.

4.5 Itseen kohdistuva väkivalta

Vesi tuli kohti. Hän näki siinä oman peilikuvansa, se syöksyi vastaan jalat edellä, kuin aikoi potkaista munille. (10)

Esimerkin kuvaama tilanne sijoittuu uimahalliin, jossa Risto on juuri hyppäämässä hyppytornista jalat edellä veteen. Romaanin nimeksikin yltänyt vertaus, jossa Riston oma peilikuva on potkaisemassa häntä *jalat edellä* munille, siis hyvin arkaan kohtaan, kiteyttää hyvin Riston asenteen itseään ja häntä ympäröivää maailmaa kohtaan. Riston on vaikea luottaa kehenkään, ja jopa oman itsen heijastus on mahdollinen uhkatekijä. Risto kuitenkin pukee epävarmuutensa aggressiiviseen ja sukupuolistuneeseen kielenkäyttöön,

jossa hän valitsee karkean kielikuvan tuottamaan tietyn merkityksen. Kulttuurinen maskuliinisuus määrittää, miten tos mies puhuu, ajattelee ja tuntee. Tärkeintä on, ettei mies herätä epäilystä miehuudestaan (Jokinen 2000, 213).

Maskuliinisen miehen täytyy ansaita maskuliinisuutensa erilaisten miehuuskokeiden avulla (Jokinen 2000, 211). Ristolla nämä miehuuskokeet ovat pääasiassa fyysiseen väkivaltaan liittyviä:

Taskun pohjalla oli renkaassa avain, jota hän ei tuntenut. Hän koetti kaivaa sen esiin, ja sen terävä särmä repäisi haavan; etusormen kynsinauha oli auki ja veri alkoi vuotaa. [- -.] Hän tökkäsi muutta mutkitta avaimen kärjen haavaan, ja alkoi liikutella sitä voimakkaasti edestakaisin. Terävä metalli rikkoi ja repi ihoa ja lihaa, kunnes Risto lopetti huokaisten liikkeen, sulki silmänsä ja vain tunnusteli. [- -.] Menisiköhän avain kynnestä läpi, jos painaisi oikein lujaa, Risto mielti, ja painoi. Ei se mene. Verta vaan tulee enemmän. (133–134)

Poikansa hautajaisissa Risto ei tunne henkisesti eikä fyysisestikään juuri mitään. Kun on hänen vuoronsa käydä arkun luona jättämässä jäähyväiset, hän keskittyy aiheuttamaan itselleen fyysistä kipua taskustaan löytämällä vieraalla avaimella. Näin hän sekä pystyy turruttamaan henkistä kipua että osoittamaan itselleen maskuliinisuutensa tilanteessa kuin tilanteessa. Hän on aktiivinen eikä tunne feminiinisiä tunteita. Moni mies itkisi lapsensa hautajaisissa, Risto sen sijaan keskittyy asettamaan fyysisen hyvinvointinsa harmitusti vaaraan ja kestämään fyysistä kipua. Näin hän pyrkii väkivallan avulla sekä pitämään itsensä koossa. Samalla täyttyvät kulttuurisen maskuliinisuuden asettamat kriteerit, jotka osoittavat miehen maskuliinista kuntoa (Jokinen 2000, 69). Samalla kun Risto osoittaa, että hänellä on tilanteessa valta ja kyky hallita tunteitaan, teksti herättelee lukijaa tutkimaan omaa reagointiaan Riston inhorealistiseen toimintaan. Kertoja ottaa kontaktia puhuteltuun eli lukijaan vahvimmin juuri kielteisimpiä ja myönteisimpiä tunteita herättävissä teoksen kohdissa. Mielestäni juuri ne kohdat ovat teoksen antoisimpia, koska niissä tekstin useat funktiot ovat läsnä samanaikaisesti sekä representoiden yhteiskunnassa vallalla olevia asenteita, esitellen erilaisia identiteettejä että esittäen näkemyksiä tekstiin koodatun väitelauseen totuudesta.

Suomalaisessa yhteiskunnassa maskuliinisuuteen kuuluu paitsi henkisen kivun vastustaminen, myös fyysisen väkivallan torjuminen (Jokinen 2000, 20–22):

Kädet tarttuivat ja ravistelivat häntä, ja hän koitti kamppailla vastaan, mutta hyökkääjä oli liian voimakas. [- -.] Hänen keuhkonsa olivat raskaat kuin marmori, kun laihakasvoinen mies ravisteli häntä hereille ja liikkeelle. Risto koetti huutaa, eikä hänen suustaan tullut kuplia. Mun keuhkot on täynnä vettä, hän ymmärsi. Vesi on raiskannut minut. (149)

Tekstikatkelmassa Risto kamppailee ylivoimaisen vastustajan kanssa. Tilanne on kuitenkin todellisuudessa päinvastainen, sillä vastustaja yrittää auttaa Ristoa tämän aiheuttamaa itselleen väkivaltaa. Tilannetta kuvataan väkivaltautisista tutuilla sanavalinnoilla: *kamppailla*, *hyökkääjä*, *on raiskannut* -ilmaukset yhdistävät tekstin sanomalehtigenren maailmaan. Samalla Risto kuitenkin on unenomaisessa tilassa, hän on mielikuvitusmaailmassa liikkeessään vajonnut uimahallin aikuisille tarkoitetun altaan pohjalle ja vetänyt keuhkoihinsa vettä. Riston kuvitteleva vastustaja on kiskonut hänet kuiville ja yrittää elvyttää häntä. Risto näkee itsellään olevan tavallaan kaksi vastustajaa, laihakasvoinen mies ja vesi. Toinen aiheuttaa hänelle väkivaltaa, toinen on raiskannut hänet. Hänen reagoititapansa poikkeaa perinteisen miehen tavasta reagoida itselleen aiheutettuun väkivaltaan: Risto huomaa saaneensa erektion, nousee ja kävelee uimahallin saunaan. Reagointi representoi nykypäivän tapaa suhtautua miehisyttä koetteleviin tilanteisiin ja miehisen identiteetin muotoutumiseen: maskuliinisuus on ansaittava, ja tosimiehen on selviydyttävä kokeesta kuin kokeesta (Jokinen 2000, 69) – erityisesti silloin, jos koetilanne on hänen itsensä aiheuttama.

5 Henkinen väkivalta

Toiseen henkilöön kohdistuva väkivalta voi olla luonteeltaan ja toteutustavoiltaan myös henkistä. Henkisellä väkivallalla tarkoitetaan pahoinvoinnin tuottamista toiselle ihmiselle, ja se on luonteeltaan toistuvaa sekä pitkään jatkuvaa. Henkisen väkivallan muotoja ovat muun muassa haukkuminen, painostaminen, vähättely, toisen puheiden vääristäminen ja alistaminen sekä näillä kaikilla uhkaaminen. (Ks. Jokinen 2000.)

Henkinen väkivalta on paljolti piiloväkivaltaa. Sen tarkoituksena on murentaa uhrin uskoa omaan ajattelu- ja käsityskykyynsä sekä kykyynsä tuntea oikein ja horjuttaa uhrin luottamusta itseensä. (Perttu 1999, 9.) *Jalat edellä* -teoksessa henkinen väkivalta on vaimennettua, siis eräänlaista piiloväkivaltaa, se ei hypi silmille erilaisina uhkauksina tai fyysisen väkivallan pelkona vaan pilkahtelee sieltä täältä muistuttaen lähinnä maskuliinisuuden ja sen eri positioiden olevan jatkuvasti muutosuhan alla.

5.1 Valtataistelua parisuhteessa

Parisuhteessa väkivallan muotoja voi olla vaikea tunnistaa, sillä toisen puolison väkivaltainen käyttäytyminen voi olla lähes huomaamatonta manipulointia, kontrollointia ja toisen elämän rajoittamista. Usein vasta myöhemmin väkivalta saattaa muuttua fyysiseksi pahoinpitelyksi. (Perttu ym. 1999, 9.) Palmgrenin *Jalat edellä* -teoksessa henkinen väkivallan mahdollisuus on jatkuvasti ilmassa. Mahdollisuus ei kuitenkaan kovin puhtaasti toteudu, sillä Risto ja Katja taistelevat paikasta parisuhteen huipulla lähinnä pyrkimällä osoittamaan olevansa toinen toistaan fiksumpia:

- Typerä idea se on, äiti sanoi ja ravisti lehden pystyyn.
- Mitä, kuinka niin? Isä halusi tietää. – Miksi muka? Sano.
- Mä olen vaan sitä mieltä, että se on melkoinen satsaus, äiti jutteli lehden takaa. – Eivätkä mitkään muutkaan lakifirmat mainosta radiossa. [– –] Teillehän nauretaan. Isä meni hiljaiseksi. – Ei meille mitään naureta. Ja sitä paitsi, me ei pelotella ketään. Äiti ei sanonut mitään, hörppi vain kahvia lehden takana piilossa. (17)

Katja ei halua myöntää, että radiomainoksen tekemisessä voisi olla jotain järkeäkin. Sen sijaan hän tekee idean perustelematta kantaansa kovin vakuuttavasti ja piiloutuu lehden taakse. Hän käyttää kommentissaan passiivimuotoa verbistä nauraa, mikä antaa hänelle mahdollisuuden jättää yksilöimättä nauraja ja samalla laajentaa ivallisen kommentin tehoa, sillä yleensä ihmiset pelkäävät juuri sitä, että kaikki nauravat heille. Passiivimuotoa käytettäessä tekeminen koodataan toiminnaksi, jolla ei ole vastuullista agenttia. Tällöin tekemiseen reagoiminen perustellusti on melko mahdollonta. (Fairclough 1997, 40.) Risto yrittää osoittaa, että mainoksen tekemisessä on järkeä, vaikka häntä itseään ahdistaa ajatukset studioon menemisestä ja mainoksen nauhoittamisesta. Tasa-arvoiseen suhteeseen kuuluisi sekä ei-tuomitseva kuunteleminen että henkinen tuki ja ymmärtäminen (Perttu 1999, 7). Katjan epäilevä käytös onkin henkistä vallankäyttöä, jolla hän saa miehensä epävarmaksi. Vaikka Katja myöhemmin yrittää hieman tukeakin miestänsä, hänen aamuinen reaktionsa kylvää Riston mieleen epäonnistumisen siemenen.

Riston (ja Teron) mieleen on jäänyt muutakin, minkä hän on kokenut epäoikeudenmukaiseksi:

- Hän muisti kuinka oli saanut pyörän, viime vuonna. Hän oli toivonut koiraa.
– Onneksi olkoon, oli isä sanonut antaessaan sen. – Muuten, arvaas mitä äitisi muistutti? Maastopyörät varastetaan aina. Äiti luki lehdestä. Kyllä äiti tietää!
– Älä nyt, äiti yritti.
– Niinhän sä sanoit, isä jatkoi vaan. – Varsinkin, jos ne näyttävät uusilta. [– –] Kun muistat vaan aina lukita sen, silloin se ehkä säilyy vähän pitempään. Ehkä.
– Mä lukitsen sen aina kyllä, ihan varmasti, Tero vakuutti. – Missä sen lukko on?
– Lukko? Ei siinä ole lukkoa mukana, se pitää ostaa erikseen. (27)

Kun Risto oli ostanut Terolle lahjaksi maastopyörän, Katja oli muistuttanut Ristoa siitä, että uudet maastopyörät varastetaan helposti – jälleen passiivimuotoista verbiä käyttäen. Varastamisessa kyse on toki yleensä tuntemattoman tekijän aikaansaamasta vahingosta, mutta tässä yhteydessä Risto pystyy toistamalla Katjan sanoman tarkasti korostamaan pyörän todennäköistä häviämistä. Lahjanantamistilanteessa Risto varoittaa Teroa epäsuorasti palamalla uudestaan Katjan sanomisiin, vaikka Tero ei ollut alkuperäistä keskustelua kuullutkaan. Keskusteluun päästään Teron muistelun kautta, mutta

todellisuudessa keskustelun osapuolet ovat Katja ja Risto. Riston käyttämä ilmaisu 'Äiti luki lehdestä. Kyllä äiti tietää!' osoittaa, kuinka Risto on kokenut Katjan huolen arvosteluksi omaa ostostaan kohtaan ja kuinka Risto nyt haluaa piikitellä Katjaa. Riston ilmaisu on analoginen ilmaisun 'kyllä kansa tietää' kanssa, mihin taas liittyy vähättelevä konnotaatio. Kansaluulee tietävänsä, vaikka ei välttämättä tiedäkään. Risto haluaa ilmaisua käyttämällä näyttää, ettei Katjan kannattaisi ilmaista mielipidettään niin aktiivisesti. Piikitely puolin ja toisin on henkistä väkivaltaa, jota kilpailu vallasta parisuhhteessa kiihdyttää. Kunnioitukseen liittyvä toisen mielipiteiden arvostaminen (Perttu 1999, 7) ei Jokisten perheessä ole itsestäänselvyys, vaan näyttää siltä, että kaikkea toisen sanomaa voi käyttää tätä vastaan.

Vaikka Katja vähättelee kärkkäästi miehensä mielipiteitä, osaa Ristokin piiruilla – ja yhdistää henkiseen väkivaltaan myös seksuaalista väkivaltaa:

- Mä olen ihan kohta siellä [uimahallissa, kirjoittajan lisäys], olen töistä tulossa juuri. Parkkipaikalla.
- Valehtelet, Katja jatkoi. [– –.]
- Niin valehtelenkin. Mä olen tulossa salaisen rakastajattareni luota, me nähdään aina näin keskiviikkoisin, ennen uimahallia.
- Hah hah.
- Juu juu, Risto nauroi niin että nenässä turskahti ja avasi auton ovea. – Se on käytännöllistä kato, voi saunoa naisen hajut pois. (37)

Risto kuvailee Katjalle, miten hän toimii tavatessaan salaista rakastajattartaan. Katja väittää Riston valehtelevan, mutta Risto puhuu totta. Katja epäilee mielessään, että Ristolla on toinen nainen, eivätkä Riston huumorimielissä sanat selitykset vähennä hänen epäluuloaan. Samalla kun Risto valehtelee vaimolleen, hän käyttää henkistä väkivaltaa vihjatessaan toisen naisen olemassaolosta. Katja ei enää riitä hänelle. Hän osoittaa maskuliinisuuttaan omalle vaimolleen kertomalla humoristiseen sävyyn toisesta naisesta, muovaa maskuliinista identiteettiään asettamalla persoonattoman naisen seksiobjektiksi vaimonsa kanssa käymään keskusteluun. Jos nainen tekisi vastaavassa tilanteessa samoin, häntä pidettäisiin vielä nyky-yhteiskunnassa moraaliltaan arveluttavana tai jopa huorana. Samalla kun Risto vähättelee vaimoaan kertomalla toisesta naisesta, hän loukkaa vaimonsa seksuaalista identiteettiä käyttämällä sekä henkistä että seksuaalista väkivaltaa.

Riston puheet salaisesta rakastajattaresta voisi kuitata naurulla, ellei Katjalla olisi jo epäilyksiä miehensä puuhien suhteen.

Molemminpuoliset loukkaukset, arkinen aherrus ja toisen tuttuus ovat tehneet paljon harmia Jokisten parisuhteelle. Aika ajoin mahdollisuuksia henkisen yhteyden luomiseen olisi, mutta samat mahdollisuudet tarjoavat tilaisuuden myös henkisen väkivallan käyttämiseen:

Katja vaistosi kyllä miehensä heikon hetken, ja jokin Riston katseessa kehotti häntä hellyyteen, varjelemaan. Hetken ajan Katja piti mahdollisuutta käsissään [– –]. Kaula oli paljaana, leikkaa se poikki. Tilaisuus oli siinä, eikä hän voinut olla käyttämättä sitä hyväkseen. – Itkemään?! Voitonriemuinen virne levisi hänen kasvoilleen. – Anteeksi kuinka? (73)

Katja loukkaa suorin sanoin Ristoa epäilemällä hänen maskuliinisuuttaan. Kun Katja nauraa miehensä tunnustukselle, hän samalla osoittaa, ettei tämä ole ansainnut miehuuttaan, ei ole läpäissyt miehuuskoetta. Tällöin hän sijoittaa Riston jonnekin marginaaliseen asemaan länsimaisen maskuliinisuuden hierarkiassa (ks. Jokinen 2000, 211). Loukkaamalla miestänsä tämän herkkänä hetkenä Katja pyrkii tavoittelemaan perinteisesti miehelle kuuluvaksi miellettyä valtaa parisuhteessa. Hän yrittää omalla tavallaan läpäistä miehuuskokeen, ja koska hän on nainen, hänen on oltava kovempi kuin hänen kanssaan kilpaileva mies. Katja saavuttaakin tavoitteensa:

– Ei mitään. Unohda koko juttu, hän [=Risto] sanoi selin. – Et sä tajua kuitenkaan. Risto oli luopunut leikistä, ja se hiveli Katjan itsetuntoa. Se, ettei Risto ollut korottanut ääntään, oli kuitenkin niin hämmäntävää, ja se, että Risto murjaisi lopuksi että 'et sä tajua kuitenkaan', se oli loukkaus. Paha loukkaus.
– Ai, että mä en tajua? Mulle ei voi kertoa. Haista kuule paska!
[– –.] Voitostaan huolimatta hän [Katja] tunsu hävinneensä, ja se sai hänet ymmälle. Kaikki oli mennyt jotenkin toisin kuin piti, eri lailla kuin oli sovittu. (75)

Katja ei kuitenkaan ole valmis ottamaan vastaan sitä tunnekylmää voittajan roolia, jota hän aluksi tavoitteli. Katjan ja Riston valtataistelu viestii paitsi ongelmista parisuhteessa myös nyky-yhteiskunnan vaatimuksesta olla kilpailukykyinen. Voitto on ainoa, jolla tuntuu olevan merkitystä – Jokisen pariskunta on sisäistänyt liike-elämän tavoitteet hyvin, mutta niiden soveltaminen avioliittoon ei tuo heille onnea. Katja olisi todennäköisesti ollut tyytyväisempi, jos puolisoiden välille olisikin syntynyt aito yhteys ja he olisivat päässeet keskustelemaan tunteistaan ilman pelkoa toisen halusta haavoittaa.

Perinteinen, pehmeämpi rooli olisi ollut, kuten esimerkin viimeinen lause osoittaa, hänelle mieluisampi positio kuin sanallisella ja symbolisella alistamisella saavutettu voittajan rooli.

Avioliiton ulkopuolisissa suhteissa arki harvoin rasittaa suhdetta. Salailu kuitenkin aiheuttaa suhteelle ongelmia. Salarakasta pitämällä Risto loukkaa henkisesti vaimonsa lisäksi myös rakastajatartaan, vaikka yrittääkin toimia jotenkin korrektisti mahdottomassa tilanteessa:

En vastaa, en täällä, Risto päätti. Marika katsoi lakanan alta merkitsevästi, niin kuin aikoisi sanoa jotain nasevaa. Hän ei kuitenkaan avannut suutaan. Risto katsoi takaisin napittaessaan päällystakkiaan.

– Ei, en aio vastata, Risto lausui painokkaasti.

– Kuka se on, sitten? Vaimosi tietysti. No! Vastaa sille.

– Vastaan vastaan, heti kohta, heti kun mä olen päässyt ulos. Moi, nähdään, Risto hyvästeli, ja veti vyön kireälle. – Mä soittelen taas.

– Niinhän sinä teet, Marika sanoi ja alkoi venytellä selällään vuoteella. (35–36)

Risto ei halua vastata vaimonsa puheluun rakastajattarensa luona – vastaminenhan sekä saattaisi paljastaa hänen seikkailunsa Katjalle että loukkaisi Marikaa. Marika tuntee vähitellen, ettei salainen suhde varattuun mieheen olekaan niin hohdokasta, kuin hän aluksi kuvitteli. Häntä harmittaa se, ettei Risto valitse häntä, vaikka hän ei todellisuudessa ehkä haluaisikaan olla Riston tyttöystävä.

5.2 Miesten välinen henkinen vallankäyttö

Miesten hierarkkisten valta-asemien ylläpito ja horjuttaminen vaativat molemmat miehiltä nykyisin pääasiassa henkisen vallan käyttöä fyysisten mitelöiden sijaan. Tässä tasapainoilussa on tärkeää pystyä olemaan sellainen mies, jonka muutkin miehet tunnistavat mieheksi:

Risto olisi myös halunnut jo pois, mutta laiha miehen nöyryytyksen seuraaminen oli toisaalta houkuttelevaa. Ja lähteminen olisi ollut vähän akkamaista. [– –] Laihe liini katsahti ympärilleen kuin lupaa pyytääkseen, ja tarttui sitten kauhaan. [– –] Kohta alkoikin olla miellyttävää.

– Onko kukaan vaihtanut kesärenkaita? kuului pirteä kysymys.

Vaivautunut käännähdys kulki miesjoukon läpi. Risto tyrmistyi ja nosti päänsä nähdäkseen kuka oli aukaissut suunsa mahdollisimman väärällä hetkellä. Sama kaveri. Tilannetajun mestari. Olisi pitänyt arvata! Siellä täällä saunojat tunsivat itsensä alastomiksi ja ristivät jalkojaan. [– –] Laiha mies katseli kysyvästi miesjoukkoa ymmärtämättä rikostaan, mutta silti syyllisenä, siitä ei ollut epäilystäkään. Hän ei

saanut vastausta, ja mitä pitemmälle hiljaisuus venyi, sen julmemmaksi kävi rangaistus. Koulussa tuollaiset sai aina turpiinsa. (48–50)

Risto pelkää olevansa akkamainen, siis antimies, minkä vuoksi hän kestää urhoollisesti liian kylmät ja kuumat löylyt. Samalla hän nauttii toisen miehen henkisten kärsimysten katselemisesta. Laiha mies ei tunnu osaavan noudattaa miesten välistä homososiaalista koodia, ja hän joutuukin toisten miesten alistamaksi. Miehet pitkittävät ehkä tahallaankin laiha miehen piinan hetkiä, sillä toisen hämmennyksen katsominen voi saada heidät tuntemaan itsensä miehekkäämmiksi kuin tämä on.

Itsevarmuus ja päättäväisyys ovat historiallisesti muokkautuneet maskuliiniksi – ja siten tavoiteltaviksi – ominaisuuksiksi. Nykyisin monet miehet pyrkivätkin esittelemään näitä ominaisuuksiaan esimerkiksi työelämässä käyttämällä niin sanottua kyynärpäätaktiikkaa eli jyräämällä muut miehet tieltään joko henkisesti tai fyysisesti. Jokinen (1999b, 11) esittää Myriam Miedziania mukailleen, että tällaista itsevarmuuteen ja päättäväisyyteen viittaavaa käytöstä voitaisiin kutsua rakentavaksi aggressioksi. Päätelmä kiertää sikäli kehää, että kriittisesti tarkasteltuna Jokinen uusintaa tässä perinteistä miesasetelmaa, jossa epätoivottavaksikin katsottava käytös selitetään myönteiseksi teon maskuliinisuutta korostavalla terminologialla, miehethän ovat perinteisesti aggressiivisempia kuin naiset. Hän kuitenkin tarjoaa myös mielestäni toimivamman käsitteen kuvaamaan poikkeuksellisen kiihkeää halua voittaa ja menestyä: tätä hän kutsuu epäsosiaaliseksi aggressioksi.

Palmgrenin teoksessa Risto epäilee, että on toimistonsa valta-asteikossa alempana kuin työtoverinsa Pentti. Hän haluaa jatkuvasti nousta paremmin palkattuun asemaan ja saada sen myötä lisää valtaa. Risto janoaa menestystä niin paljon, että hänen on muun muassa sen vuoksi vaikea luoda toimivia ystävyys-suhteita toisiin miehiin, minkä voi tulkita epäsosiaaliseksi käytökseksi. Hänen pahin työelämään liittyvä painajaisensa toteutuu:

'Ei tästä tule mitään! En mä voi tätä kipeänä tehdä!' huusivat kaiuttimet, Pentti nauroi kyneleet silmissä, ja silloin Risto menetti malttinsa ja paiskasi raivoissaan paperilapun kaikin voimin häntä kohti. Lappunen leijaili puolen metrin päähän, Pentti muuttui tulipunaiseksi, ja istuutui lattialle haukkoen henkeään ja pidellen vatsaansa.

Risto huomasi studion hämärässä vihreän kyltin, jossa oli kävelevän ihmishahmon kuva. Siinä luki exit. [– –.] Ovi paukahti, ja Risto oli mennyt. (90)

Pentti nauraa Ristolle. Henkisen väkivallan pisto on melkoinen, sillä jokainen haluaa tulla otetuksi todesta ja kokea, ettei hänen epäonnistumisestaan riemuita. Risto kokee epäonnistuneensa paitsi mainoksen teossa myös maskuliinisuutensa osoittamisessa, pystyisihän tosimies tekemään mainoksen kipeänäkin. Hänen häpeäänsä lisää toisen miehen ilkkuva nauru. Kun paperilapun heittäminenkin Pentin silmille epäonnistuu, Risto kokee tappionsa musertavana ja poistuu. Vastaavissa, toisille miehille sattuneissa tilanteissa hän on mielessään suositellut näille itsemurhaa ratkaisuna miehisen kunnian menettämiseen, mutta omalla kohdalla se ei tule hänen mieleensä. On helppo halveksia toista, kun tämä epäonnistuu, mutta oma tappio on vaikealla niellä.

Miesten välisessä maailmassa henkinen vallankäyttö ja henkinen vallasta kamppailu tuntuu *Jalat edellä* -teoksen perusteella olevan jatkuvaa, melko stereotyyppisiä kaavoja toistavaa toimintaa. Toinen mies on aina valmiina ottamaan toisen paikan, jos tämä jostain syystä antaa siihen mahdollisuuden:

Alaisensa asenteesta huolimatta Kristian oli saanut itsetuntonsa takaisin, ja sen myötä jokin hänessä oli muuttunut. [– –.] Hän oli voittanut kamppailunsa, ja uskoi taas olevansa haavoittumaton. [– –.]

Krisse, sä olet porsas, Risto ajatteli. [– –.]

– Ei ole muita värejä? Kuulkaa, en minä siinä tapauksessa voi näitä ottaa. [– –.]

Kristian oli ällistyksestä sanaton. [– –.] Kristianin itsetunnon rippeetkin katosivat.

Risto nousi ylös ja käveli suoraa tietä ovelle. Siellä hän kääntyi ja antoi kuoliniskun.

– Ja et kai sä tosissasi kuvittele, että mä ostan mitään jätkältä jonka perse on leveämpi kuin hartiat, hän huusi liikkeeseen ja lähti juoksemaan. (104, 111)

Elektroniikkaliikkeessä myymälävastaavana toimivalla Kristianilla ei ole auktoriteettia mihinkään suuntaan: hänen alaisensa eivät kunnioita häntä, ja hänen taas on palveltava asiakkaita. Hän kuitenkin kokee voittaneensa yhden miesten välisen henkisen kamppailun, kun hän osaa neuvoa asiantuntevasti asiakasta viihde-elektroniikan ostossa.

Ristoa nuoren miehen tietävä asenne ärsyttää, ja hän alkaa mielessään nimittellä tätä ja punoa suunnitelmaa tämän nöyryyttämiseksi. Myös tällainen väkivalta on sukupuolistunutta väkivaltaa. Termillä tarkoitetaan (Jokinen

1999b, 11) paitsi miesten henkistä ja fyysistä väkivaltaa naisia kohtaan myös sellaista miesten välistä väkivaltaa, jonka keskeisenä funktiona on todistaa tapahtumaan osallistuvien miesten maskuliininen kyvykkyys tai puolustaa paikkaansa miesten välisessä järjestyksessä. Risto suunnitteleeekin oman maskuliinisuutensa osoitukseksi henkistä väkivaltaa huokuvan juonen.

Hän kokoaa ensin mahdollisimman suuren paketin erilaisia musiikin ja viihde-elektroniikan toistovälineitä ja haluaa miesten koottua hifiyhdistelmän kokeilla sitä. Lopuksi hän osoittaa henkisen ylemmyytensä Kristianille ilmoittamalla, ettei hän halua tietyn väristä yhdistelmää. Viimeisenä niittinä Kristianin itsetunnon tuhoamiseksi hän kommentoi tämän ulkoista olemusta – teko on tarkkaan harkittu, sillä se sisältää pahan loukkauksen. Antiikin Kreikasta nykypäivään asti kauniina pidetty miesvartalo on malliltaan kärejällä seisova kolmio, kun taas naisen vartaloa kuvaa kärki ylöspäin oleva kolmio. Kun Risto ilmoittaa Kristianilla olevan feminiininen vartalo, hän poistaa tältä fyysisen rakenteen perusteella mahdollisuuden olla aidosti maskuliininen. Tämän jälkeen Risto kokee olevansa voiton saavuttanut tosimies, miesten hierarkkisessa valta-asteikossa huomattavasti Kristianin kaltaisia miehiä ylempänä.

5.3 Vanhemman ja lapsen suhde

Palmgrenin teoksessa vanhempien ja heidän lapsensa välinen henkinen suhde on aika ajoin melko ongelmallinen. Risto kyllä välittää pojastaan, mutta vanhemmuus tuntuu olevan välillä kadoksissa:

- Mitä, mitä? Mennään, minne?
- Vapputorille.
- Risto näytti tyrmistyneeltä. – Mitä? Enhän minä ehdi. Mun täytyy lähteä töihin, täytyy hoitaa tää työjuttu.
- Sähän lupasit viedä.
- Enkä luvannut, Risto kiisti heti. Sitten hän mietti. – Mitä mä muka sanoin?
- Tero pyöritteli pipoa käsissään, katseli sitä. Se oli vaaleansininen. – No...
- No, mitä? Anna tulla.
- No, sä sanoit, että sä viet mut tänään vapputorille.
- Enkä sanonut niin. Mä sanoin, että saa nyt nähdä. Se on ihan eri asia. (113)

Risto lupaa Terolle jotain, mitä ei kuitenkaan pidä. Sama kaava toistuu läpi teoksen, Risto vetoaa aina työhönsä, kun Teron kanssa pitäisi tehdä jotakin. Tero ei pysty luottamaan siihen, että hänen isänsä varmasti tekisi hänen kanssaan sovitut asiat, vaan joutuu elämään osittain epävarmuudessa. Mielestäni Risto vahingoittaa henkisesti poikaansa, kun hän horjuttaa tämän perusturvallisuutta. Toki lupauksen pitämättä jättäminen on henkisenä väkivaltana melko lievää, jos sitä vertaa esimerkiksi lyömisellä uhkaamiseen, mutta siitä seuraava turvattomuuden tunne saattaa heijastua Teron myöhempiin ihmissuhteisiin: Tero saattaa joutua opettelemaan läheisiin ihmisiin luottamisen uudestaan aloittaessaan esimerkiksi seurustelun – tai sitten hän saattaa toistaa isänsä opettamaa käyttäytymismallia, jossa omat asiat ajavat yhteisten sopimusten edelle.

Risto edustaa aika perinteistä isähahmoa (ks. Jokinen 1999b, 81–86) suhteessa poikaansa: hän on etäinen ja poissaoleva mutta silti poikansa silmissä jossain määrin sankarillinen hahmo, jonka huomiota ja kiintymystä tämä tavoittelee. Katja puolestaan antaa äitinä kypsän mutta kiireisen vaikutelman. Hän pyrkii pitämään kiinni itsenäisyydestään mutta olemaan silti läsnä poikansa elämässä. Molempien vanhempien suhtautuminen Teroon on ajoittain ristiriitaista:

– Näinkö tässä sitten tehdään vai? Minunko sinne pitää lähteä, kipeänä? Röntäsateeseen? Hän murisi hampaittensa välistä ja niiskautti nenää. – Kuumeisena! Voi jumalauta!

– Ei mennä sitten ollenkaan, Tero sanoi [– –].

– No niin, isä totesi. – Ei mennä ollenkaan. Asia on sitten sillä selvä.

Katjalta pääsi raivon ja turhautumisen mylvähdys. Sitten hän istui lattialle hengittäen katkonaisesti, ja alkoi vetää hampaat irvessä kenkiä jalkaansa. – Nyt lähdetään. Mennään vapputorille! Lapsen pitää päästä! Hän murisi Ristolle pää kenossa, ja jututeli Terolle ääni vapisten: Sun isäs ei välitä meistä yhtään [– –.]

– Ei mennä, Tero yritti hiljaa. – Ei huvita enää.

– No kato nyt, eihän se edes halua lähteä, Risto sanoi. (114–115)

Lapsen ei tulisi joutua kuuntelemaan vanhempansa kinastelua siitä, mitä hänen kanssaan tehdään. Tero näkee, ettei kumpikaan vanhemmista haluaisi lähteä hänen kanssaan vapputorille, Katja kieltäytyisi flunssansa takia, Risto laiskuuttaan. Molemmat käyttävät keskustelussa ilmaisuja, joiden passiivisuuden avulla he pyrkivät häivyttämään itsensä tekijöinä taka-alalle – kumpikaan ei halua ottaa vastuuta siitä, että Tero pääsisi vapputorille. Kun van-

hemmat eivät halua puuhailla lapsensa kanssa, tämän saattaa olla vaikea muodostaa itsestään arvokasta ja myönteistä kuvaa – erityisesti silloin, kun oma isä käyttää hänestä se-pronominia¹⁰. Poika huomaa, miten nopeasti isä on valmis luopumaan suunnitelmasta lähteä vapputorille. Äitinsä haluttomuuden lähteä Tero ymmärtää paremmin, sillä äidin kieltäytymisen syynä on sairastuminen, ei Tero. Katja kuitenkin käyttää asemaansa äitinä väärin, kun mustamaalaa Ristoa Terolle. Lapset huomaavat kyllä, jos vanhempi ei ole kiinnostunut hänestä, toisen vanhemman ei tarvitse sitä kertoa. Katjasta saattaa tuntua, ettei Risto välitä hänestä, kun tämä pakottaa hänet lähtemään sairaana vapputorille, mutta Katjan ei tulisi siirtää tunnetta koskemaan myös Teroa.

Esimerkin sisältämä tilanne on myös osa laajempaa, yhteiskunnallista keskustelua vanhempien halukkuudesta antaa aikaa lapsilleen. Vaikka lapset tarvitsevat vanhemmiltaan jatkuvaa läsnäoloa arjessa, moni vanhempi antaa näille mieluummin lyhytaikaista laatu-aikaa, jolloin tehdään jotain todella hauskaa. Risto edustaa suhteessa poikaansa laatuajan antajaa, välillä hän jopa korvaa ajankin antamalla rahaa, Katja sen sijaan pyrkii olemaan läsnä enemmän pojan jokapäiväisessä elämässä. Teoksen ote aiheeseen on kriittinen mutta virkistävä, sillä siinä ei osoitella sormella vain toista vanhempaa vaan annetaan monipuolista tietoa molempien vanhempien pienistä epäonnistumisista suhteessa poikaansa sekä näiden tunteista tätä kohtaan.

---

¹⁰ Se-pronominilla viitataan puhetilanteessa yleensä eläimeen, esineeseen tai asiaan, joka on kuulijan huomion kohteena. Voidaan käyttää puhekielessä myös ihmisestä, ilmaisee tällöin epämääräisyyttä tai sattumanvaraisuutta. (Suomen kielen perussanakirja I–III. 1990–94. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki, Valtion painatuskeskus/Painatuskeskus – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.)

5.4 Itseen kohdistuva henkinen kiusaaminen

Itseen kohdistuvan henkisen väkivallan syynä näyttää Palmgrenin *Jalat edellä* -teoksessa olevan usein se, ettei Risto koe täyttävänsä niitä normeja, joita hän asettaa itselleen miehenä. Maskuliininen mies ei hänen käsityksensä mukaan tunne surua tai epävarmuutta, ne ovat naisellisia piirteitä. Vaikka maskuliinisuus on kulttuurisesti konstruoitua ja sosiaalisesti välittyntä kuten tunteetkin (Hearn 1993, 148–149) ja Risto on kasvanut tiettyssä kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissa tietynlaiseksi, tuntevaksi mieheksi, hän rankaisee itseään siitä, että hän on sellainen kuin on:

Radio oli täysillä. Miksen mä kuule sitä? Hän ajatteli väristen, mitä tapahtuisi, jos hän sammuttaisi sen. Ilma ehkä halkeaisi, tai muuttuisi jääksi. Sillä saisi varmaan itsensä rikki, se oli houkuttelevaa. Hän ojensi kätensä katkaisijalle [– –]. Kaiuttimien huumaava kohina katosi, ja hiljaisuus vyöryi Riston yli kuin hyökyaalto. Hän huusi, mutta aalto tukahdutti hänet kuin tuuli, se vyöryi hänen suuhunsa ja keuhkoihin eikä hän kuullut omaa ääntään sen yli, ennen kuin laittoi kädet korvilleen. (139)

Risto on kieltänyt – ehkä itseään suojellakseen – itseltään kaikki tunteet, ja samalla hän on sulkeutunut omaan maailmaansa, jossa kaikki on jollain tavalla vääristynyt. Vaikka hän ei kuule radion melua, hän tietää sen olevan täysillä. Hiljaisuus houkuttelee Ristoa, sillä äänen vaimentaminen antaisi mahdollisuuden satuttaa itseään lisää – tällöin ilma muuttuisi teräväksi jääksi. Tunteiden kieltäminen on väkivaltaa itseään kohtaan.

Miesten itseensä kohdistama väkivalta ilmeneekin useammin henkisesti väkivaltaisina arvoina ja asenteina kuin suorina fyysisinä tekoina – arvot ja asenteet toki sisältävät myös mahdollisuuden suoraan fyysiseen väkivaltaan (Jokinen 1999b, 135). Risto tuntee henkistä kipua, mutta samalla hän tietää, että tunteiden kanssa olisi päästävä kosketuksiin – silläkin uhalla, että sitten sattuu vielä enemmän. Hiljaisuus koskettaakin Ristoa enemmän kuin musiikki, se tunkeutuu hänen sisälleen, ja Risto etsii itseään hiljaisuudessa huutamalla ääneen. Hänen toimintansa on kiinnostavaa, sillä yleensä erilaisten toimintamallien avulla voisi ajatella täytettävän sisäistä tyhjyyttä. Risto kuitenkin aiheuttaa ensin itselleen henkisen tyhjiön kieltämällä tun-

teensa ja lisää sitten siinä tuntemaansa kipua saadakseen kosketuksen tunteiksiinsa.

Henkinen etäisyys ei synny hetkessä. Riston ja Katjan suhteessa se on tullut kolmanneksi pyöräksi heidän avioliittoonsa vähitellen, hiipimällä:

Me esitettiin perhettä oikeastaan aika hyvin, aika pitkään, Risto ajatteli ja kääntyi so-ratielle. He eivät enää ajatelleet työpäivän päätyttyä 'nyt pääsee kotiin' vaan 'taas täytyy mennä kotiin'. Työstä tuli aina vain tärkeämpää, ainakin Ristolle, ja kyllä hän töitä tekikin, ja hyvin. Koti oli muuttunut tukikohdaksi, paikaksi jossa käydään nukumassa ja oleilemassa pakolliset tunnit työssäkäynnin välillä, siellä varastoidaan omaisuutta ja kasvatetaan lasta ja huonekasveja. (162–163)

Sekä Risto että Katja on tuntenut, että liitosta puuttuu jotain, mutta kumpikaan ei ole osannut lähteä etsimään henkistä yhteyttä puolisoonsa. Elämästä on tullut tyhjää, ja vain työstä on saanut tyydytystä. On selvää henkistä väkivaltaa sekä itseään että puolisoaan kohtaan, ettei yritä etsiä ratkaisua tällaiseen tyhjyyden tilaan. Passiivisuus ei nyky-yhteiskunnassa ole maskuliinisuuteen kiinteästi liitettävä piirre. Riston ongelmat johtuvat kuitenkin pitkälti yrityksestä vastata kovan ja väkivaltaisen miehuuden vaatimuksiin. Hän yrittää tavoitella aktiivisen, maskuliinisen miehen roolia kaikilla elämän alueilla: avioliittonsa surkean tilan hän on työntänyt, melko huonolla menestyksellä, mielestään aktiivisesti keskittymällä työhön ja sivusuhteeseensa.

Risto huomaa, että vaikka itse yrittäisi torjua kielteiset ja surulliset tunteensa, ne ovat olleet olemassa:

Se on silminnäkö, istua kököttänyt vuosia hyllyn nokassa ja katsellut kipua. Siitä tarttuu jotain, ihan varmasti. Jos joutuu näkemään tarpeeksi kipua, siitä jää varmasti jälki.
Ei se voi olla vaikuttamatta. (206)

Jokainen on oman elämänsä silminnäkö. Sen tajuaminen antaa Ristolle mahdollisuuden muutokseen. Sekä fyysinen että henkinen väkivalta on mahdollista jättää taakse, vaikka niistä jälkiä jäisikin.

6 Lopuksi

Tässä pro gradu -työssä olen tarkastellut maskuliinisuutta ja sen suhdetta sekä henkiseen että fyysiseen väkivaltaan Reidar Palmgrenin teoksessa *Jalat edellä*. On ollut kiinnostavaa huomata, miten maskuliinisuus on sekä erillään että kietoutuneena väkivallan eri lajeihin. On mahdotonta sanoa, että väkivaltaisuus olisi aina osa maskuliinisuutta – väkivalta tai sen mahdollisuus kuitenkin on usein löyhästi linkittyneenä maskuliinisuuden osoittamiseen, ainakin miesporukoissa.

Teoksessa *Jalat edellä* Risto Jokinen pyrkii kiihkeästi täyttämään länsimaisen maskuliinisuuden kriteerit. Hänelle miehenä olo on pitkälle pyrkimystä olla maskuliininen, mikä värittääkin melko paljon hänen ajatuksiaan ja asennoitumistaan sekä itseensä että muihin ihmisiin. Samanlaista kuvaa miehenä olosta hän pyrkii siirtämään esimerkillään myös pojalleen. Riston käsityksen mukaan miehen tulee olla pätevä miehisen elämän kaikilla osa-alueilla, esimerkiksi hoidella erilaisia asioita, osoittaa kilpailunhalunsa ja -kykynsä hankkimalla runsaasti materiaa osoittamaan hyvää toimeentuloa ja kyetä makuuhuoneessa huippusuoritukseen. Jokisten perheessä sukupuoliroolit ovat kuitenkin perinteiset: mies tekee enemmän töitä kodin ulkopuolella, nainen puolestaan hoitaa työnsä lisäksi myös kodin – miehen ei siis tarvitse olla pätevä muilla kuin perinteisesti miehen tehtäviksi katsotuilla elämän osa-alueilla. Kuitenkaan Risto tai hänen vaimonsa Katja eivät ole onnellisia rooleissaan, ja molemmat pyrkivät muutokseen. Mies ja nainen ovat vastakohtaisuuksia, jotka pyrkivät lähemmäs toisiaan – korostetut erot ovat enemmänkin eri sukupuolten suorittamissa teoissa kuin fyysisiä, joten lähentyminen on mahdollista.

Riston pyrkiminen sekä länsimaisen kulttuurin luoman maskuliinisuuden että itse asettamiensa kriteerien täyttämiseen on yksi hänen elämänsä hallitsevista elementeistä. Hän yrittää olla rationaalinen, piilottaa tunteensa, olla seksuaalisesti keskivertomiestä aktiivisempi tapaillemalla toista naista oman

vaimonsa lisäksi, puolustaa enemmän tai vähemmän kuvitellusti uhattuna olevaa asemaansa miesten maailmassa loukkaamalla toisia ihmisiä ja pyrkii ratkaisemaan ongelmiaan väkivallan avulla. Samalla hän kuitenkin etsii itseään, yhteyttä vaimoonsa ja järkevää tasapainoa työn ja perheen välille. Katja antaa Ristolle mahdollisuuden henkiseen lähentymiseen, vaikka Riston sivusuhde loukkaakin häntä syvästi. Muutosta rituaalinomaisiksi muutuneisiin käyttäytymismalleihin on vaikea saada aikaan. Mahdotonta se ei silti ole – Risto toteaa kivun jättävän jäljen, mutta samalla se myös herättää arvioimaan elämän suuntaa ja antaa mahdollisuuden löytää aiemmin tavoitellun maskuliinisuuden ideaalin sijasta todellisempi maskuliinisuus.

Risto Jokinen etsii ja todistaa maskuliinisuuttaan yhä uudestaan. Ainoa miehisyyden pönkittämisen tapa, jonka hän tuntee, on väkivalta, vaikka hänen asemassaan olevalla, koulutetulla miehellä olisi muitakin mahdollisuuksia osoittaa paikkansa vallan hierarkiassa. Hän ei säästä väkivaltaisissa ajatuksissaan ketään, ei edes itseään, mikä tekeekin Riston hahmosta pysähdyttävän: hän on riipaisevan raju ja säälimätön myös itseään kohtaan. Mies yrittää raakuudellaan piilottaa itsestään löytämänsä eksyneen nuoren miehen, sillä nuorukaisen emotionaalisten tarpeiden kuunteleminen asettaisi Riston vastakkain oman feminiinisen puolensa kanssa – siihen kohtaamiseen Risto ei uskalla lähteä.

Vanhan miehen empaattinen kosketus herättää Ristossa tunteita, jotka hän kokee myönteisiksi. Hän ei kuitenkaan halua lähteä analysoimaan näitä inhimillisiä tunteita yksin, sillä miehen kosketuksen herättämät ajatukset voisivat olla tulkittavissa homoseksuaalisuudeksi. Katja ei kuitenkaan ole valmis kohtaamaan Ristoa hetkellä, jolloin tämä tarvitsisi tasavertaista kuuntelijaa. Riston mieleen ei juolahda, että vanhus saattaisi muistuttaa häntä hänen omasta isästään tai hänen suhteestaan omaan poikaansa, jostain joka puuttuu hänen elämästään tällä hetkellä. Kaikki muihin miehiin viittaava on Riston maailmassa epäilyttävää ja liitettävissä epämiehekkääseen käytök-

seen, hänen maailmaansa ei kuulu normaali homososiaalisuus, sillä hän ei jollain tapaa osaa kommunikoida toisten miesten kanssa.

Risto Jokinen on fyysisen väkivallan asteikolla mitattuna erittäin maskuliininen mies. Hän ei kuitenkaan välttämättä ole sitä yleisten nykykäsitusten mukaan – ainakaan länsimaissa miehen väkivaltaisuuksella ei ylpeillä vaan se on pitkään ollut hävettävä, vaiettu asia. Risto on asetettu väkivaltaiseen, maskuliiniseen subjektipositioon, josta käsin hän rakentuu ja jota hän toisaalta myös omalla toiminnallaan rakentaa. On kiinnostavaa, että Palmgren on kirjoittanut kirjan väkivaltaisesta miehestä nyt, kun perheväkivaltaa ja sen yleisyyttä on viime vuosina käsitelty aktiivisesti tiedotusvälineissä. Olisiko samanlainen kirja saavuttanut yhtä suurta suosiota parikymmentä vuotta sitten?

Risto Jokinen elää paitsi fyysisen myös psyykkisen väkivallan verkossa. Hän käy jatkuvaa henkistä taistelua vaimonsa kanssa suhteen valta-asemista, mikä viestii suhteen olevan kaikkea muuta kuin kiinteä ja tasavertainen. Puolisoiden keskinäinen kunnioitus on hataralla pohjalla, minkä johdosta molemmat joutuvat jatkuvasti pelkäämään toisen haavoittavan itseään ja pääsevän suhteessa henkisesti niskan päälle. Risto epäilee omia mahdollisuuksiaan olla maskuliininen ja asettaa itselleen melkoisia henkisiä paineita yrittämällä todistaa maskuliinisuuttaan jatkuvasti. Myös hänen asennoitumisensa toisiin miehiin on henkisen väkivallan sävyttämää kamppailua paikasta matkalla maskuliinisen hierarkian huipulle. Muiden henkinen kiusaaminen antaa Ristolle tunteen vallasta, jota hän tarvitsee ollakseen miehekäs.

Risto kieltää itseltään kaikki tunteet epämaskuliinisuuteen vedoten, mutta onnistuu vain horjuttamaan luottamustaan omiin ajatuksiinsa ja kykyynsä tuntea oikein. Risto kuvittelee, ettei hänen rakkautensa kohteella ole väliä, mikä viestii hänen esineellistävistä suhtautumisestaan naisiin. Samalla se kuitenkin kertoo myös hänen kyvyttömyydestään rakastaa itseään. Risto kaipaa Katjaa, mutta etsii lohtua Marikan luota. Myöskään poikaansa koh-

taan hän ei pysty osoittamaan tunteitaan, vaan tämä tuntuu välillä olevan lähinnä kiusankappale hänen elämässään. Vasta kun hän jää yksin, hän pystyy tunnustamaan itselleen, että haluaa elää vaimonsa ja poikansa kanssa, koska tarvitsee heitä.

Jalat edellä -teos osoittaa omalla tavallaan tosiksi kausaalisuhteet tekstin, diskursiivisten käytäntöjen ja yhteiskunnallisten toimintatapojen välillä. Diskurssiin tasa-arvoistavaa painotusta tuovat Palmgrenin kirjan kaltaiset teokset kulttuurista väkivaltaa vähentävällä panoksellaan. Teos ottaa aktiivisesti kantaa yhteiskunnassa käytävään keskusteluun esimerkiksi nostamalla esiin monimutkaisia ja ristiriitaisia suhteita yhteiskunnan vaatimusten ja ihmisten yksilöllisten ominaisuuksien välillä. Jos ihminen onnistuu välttämään yhteiskunnan taholta tulevan paineen muokkautua tietyn maskuliinisuuden tai feminiinisuuden edustajaksi, hän kuitenkin todennäköisesti asettaa itselleen tietyn tavoitteen, ideaaliroolin, johon pyrkiessään hän joutuu haastamaan itsensä yhä uudelleen.

Tällä hetkellä ihmiset elävät tällaisesta äärimmäisyyksien tavoittelusta seuraavan henkisen ja fyysisen pahoinvoinnin keskellä. Kuitenkin mahdollisuus muutokseen on olemassa: mitä enemmän stereotyyppisten, joustamattomien sukupuoliroolien sekä henkisen ja fyysisen väkivallan aiheuttamat epäkohdat nousevat aiheiksi pintadiskursseihin, sitä aktiivisemmin ne tulevat vastaan uusiin muotoihin puettuina myös valtakurssien ulkopuolella. Tällöin *Jalat edellä* -teoksen Risto Jokisenkin on todennäköisesti helpompi kohdata itsensä ihmisenä, joka on maskuliininen inhimillisestä haavoittuvuudestaan huolimatta.

Lähteet

Tutkimuskohde

PALMGREN REIDAR 2002 (2001) *Jalat edellä*. 10. painos. Keuruu, Otava.

Painetut

BLOMQVIST OUTI 1996 Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. – *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä*. Kalliokoski, Jyrki (toim.). s. 131–150.

Kieli 9. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

CONNELL, R. W. 1995 *Masculinities*. Cambridge, Polity Press.

FAIRCLOUGH NORMAN 1992 *Discourse and social change*. Cambridge, Polity Press.

——— 1997 *Miten media puhuu?* Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere, Vastapaino.

GALTUNG JOHAN 1990 *Cultural Violence*. *Journal of Peace Research* 1990, vol. 27,3. s. 291–305.

HEARN JEFF 1993 ”Emotive Subjects: Organizational Men, Organizational Masculinities and the (De)Construction of ’Emotions’.” – *Emotion in Organizations*. Stephen Fineman (toim.). London, Sage.

HEIKKINEN VESA & MANTILA HARRI & VARIS MARKKU (toim.) 1998 *Tuppisuinen mies. Kirjoitelmia sukupuolesta, kielestä ja kulttuurista*. Helsinki, SKS.

HEIKKINEN VESA 1999 *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. SKS:n toimituksia 728. Helsinki, SKS.

HOFSTEDE GEERT 2004 (1991) *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York, McGraw-Hill.

HOIKKALA TOMMI (toim.) 1996 *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista*

- miehistä Suomessa*. Helsinki, Gaudeamus.
- JOKINEN ARTO 2000 *Panssaroitu maskuliinisuus – mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere, Tampere University Press.
- 2003 ”Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen.” – *Yhdestä puusta – Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Jokinen Arto (toim.). s.7–31. Tampere, Tampere University Press.
- KIMMEL MICHAEL S. 1996 *Manhood in America: a Cultural History*. New York, The Free Press.
- MIKOLA ELINA 2003 ”Paras suomalainen lehti elossa oleville.”
Maskuliinisuuden rakentuminen lautailulehti *Flashbackissa*. – *Yhdestä puusta – Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Jokinen Arto (toim.). s.32–62. Tampere, Tampere University Press.
- PERTTU YM. = PERTTU SIRKKA, MONONEN-MIKKILÄ PÄIVI, RAUHALA RIIKKA & SÄRKKÄLÄ PÄIVI 1999 *Päänavaus selviytymiseen – Väkivaltaa kokeneiden naisten käsikirja*. Helsinki, Naisten Kulttuuriyhdistys ry.
- PIETIKÄINEN SARI 2000 ”Kriittinen diskurssintutkimus”. – *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Sajavaara, Kari – Piirainen-Marsh, Arja (toim.). s. 191–217. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- SIPILÄ JORMA & TIIHONEN ARTO (toim.) 1994 *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere, Vastapaino.
- SOIKKELI MARKKU 1996 Veljeys, veljeys ja veljeys. Miesten välisen homososiaalisuuden arkkityypit. *Kulttuurintutkimus*, 4/97.
- 1998 Kielimiehet mieskieltä avaamassa. *Kulttuurintutkimus* 4/98.

Painamattomat

JOKINEN ARTO 1999b *Panssaroitu maskuliinisuus. Väkivaltaisen miehen representaatioita suomalaisessa kulttuurissa*. Lisensiaatintutkimus. Taideaineiden laitos, Suomen kirjallisuus, Tampereen yliopisto.

MIESTUTKIMUKSESTA Tasa-arvoasianneuvottelukunnan tutkimus-
jaostolle 10.9.1999 esitettävä paperi suomalaisen kriittisen
miestutkimuksen kehittämisestä. Tieto haettu 21.3.2005. URL:
<http://www.uta.fi/laitokset/naistutkimus/miestutkimus/> .

NÄRÄNEN, PERTTI 1996 ”Sarasvuo ja Rantalainen - täydellistä
miehekkyyttä” (ote artikkelista). Artikkelin julkaistu teoksessa
Naisen naamio, miehen maski: katse ja sukupuoli mediakuvassa.
Laiho Marianna & Ruoho Iris (toim.). Kansan Sivistystyön Liitto,
Helsinki. Sivut 126-146. Tieto haettu 04.11.2004. URL:
<http://www.uta.fi/~typena/mieshpr.html> .

PALMGREN REIDAR Tietoa Reidar Palmgrenista. Tieto haettu
25.10.2004. URL:[http://www.otava.fi/default.cfm?cd=1014&depth=2
&dept0=1003&dept1=1014&template=author_details&authorid=175](http://www.otava.fi/default.cfm?cd=1014&depth=2&dept0=1003&dept1=1014&template=author_details&authorid=175) .

SOIKKELI, M.G. 1994 *Teoria mieheyden moottoritiellä*. Filosofinen
aikakauslehti n&n 3/1994. Tieto haettu 04.11.2004. URL:
http://www.netn.fi/394/netn_394_kirjat5.html .

SIIVONEN, RIKU 2001. Reidar Palmgrenin haastattelu. Tieto haettu
21.3.2005. URL:[http://www.tampereenkirkkosanomat.fi/Arkisto/
200111/juttu_1.html](http://www.tampereenkirkkosanomat.fi/Arkisto/200111/juttu_1.html) .